

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної
безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 8.030801 «Право»

**ТЕМА: «ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУДОВОЇ РЕФОРМИ
В УКРАЇНІ»**

Завідувач кафедри _____ Ю. В. Гаруст
(підпис)

Керівник проекту _____ М.І. Логвиненко
(підпис)

Виконавець
студентка групи Ю.м-73 _____ М. Джумаєв
(підпис)

Суми 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Інститут судового захисту прав інтелектуальної власності: поняття, становлення та розвиток.....	7
1.2. Проблеми правового регулювання утворення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності.....	21
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	29
2.1. Концептуальні засади та правові передумови створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні.....	29
2.2. Організаційно-правовий аспект утворення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності.....	38
2.3. Проблеми функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності: процесуальний аспект.....	45
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	51
3.1. Міжнародна та європейська практика судового захисту прав інтелектуальної власності.....	51
3.2. Сучасні тенденції розвитку та функціонування в Україні інституту судового захисту прав інтелектуальної власності.....	62
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства, глобалізації світової економіки, інтелектуальна власність є одним з найбільш потужних ресурсів, який здатний забезпечити економічне процвітання, стабільність, економічну безпеку держави та суспільства. Питання захисту прав інтелектуальної власності в Україні є особливо актуальним, оскільки саме наша держава є одним із лідируючих порушників прав інтелектуальної власності у світі, за рейтингами провідних організацій, що вкрай негативно впливає на міжнародний імідж нашої держави, перешкоджає потенційному притоку інвесторів у нашу країну, завдає нищівних збитків економіці та іншим сферам суспільної діяльності. Сучасний стан судової реформи обумовлений, перш за все, взятими на себе міжнародними зобов'язаннями та політикою вдосконалення правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності, особливу увагу якою приділено саме інституту судового захисту. Реформа судової системи ще не має завершеної форми, оскільки не всі її етапи ще здійснені. Вищий суд з питань інтелектуальної власності на сьогодні ще не функціонує, оскільки окремі аспекти його діяльності не узгоджені із загальною системою судоустрою та правосуддя в Україні, а тому потребують негайного їх вирішення, оскільки питання судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні на сьогодні в стані загрози порушення права особи на доступ до правосуддя. З урахуванням міжнародних зобов'язань, необхідно звернути увагу на те, що право на доступ до правосуддя міжнародним співтовариством визнано одним з основоположних прав людини. Концептуальними принципами та змістом будь-якої реформи, проведеної в державі, повинно бути утвердження людини та громадянина, як головної обов'язки держави, яка проголошує себе правовою. Розвиток суспільних відносин, сучасна автоматизація та інформатизація суспільства призводить до посилення ролі прав інтелектуальної власності в сучасному світі. Гарантована Конституцією України свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної

власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, обумовлює ще більшу необхідність розгляду питання саме судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні, як однієї з найбільш дієвих форм захисту. Загальні європейські тенденції та напрями розвитку нашої держави, міжнародні зобов'язання не оминули і реформування системи судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні, зокрема головною реформаторською ідеєю та результатом стало створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Судова реформа 2016 року, головною реформаторською ідеєю та метою якої стало внесення змін до Конституції України, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя») від 02.06.2016 № 1401-VIII та створення принципово нової моделі українського правосуддя, зокрема в сфері судового захисту прав інтелектуальної власності. Внесення змін до Конституції України спричинило прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII. Перехідними положеннями зазначеного Закону № 1402-VIII було встановлено термін створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а саме 12 місяців. Практичну реалізацію норм згаданого Закону здійснено Указом Президента України Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності від 29 вересня 2017 року № 299/2017, яким власне і утворено Вищий суд з питань інтелектуальної власності, всі питання щодо фінансових заходів, пов'язаних зі створенням та безпосередньою реалізацією цього Указу покладено на Кабінет Міністрів України. Правовим наслідком прийняття цього Указу стало Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Про оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Оцінка сучасного стану наукової розробки. В багаторічних пошуках ефективної системи судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні до цієї теми у різних її правових аспектах зверталися такі науковці як: Г. О. Андрощук, І. Беззуб, Н. Є. Блажівська, О. П. Васильченко, А.О. Дігтяр, Г. К. Дорожко, А. С. Колісник, І. Ф. Коваль, О. О. Ковальчук, М. І. Логвиненко,

О. П. Орлюк, М. В. Паладій, О. А. Підопригора, М. Ю. Потоцький, Л. Д. Романадзе, О. О. Штефан, та ін..

Метою даної кваліфікаційної роботи магістра є з'ясування загально-правових засад захисту прав інтелектуальної власності в Україні на сучасному етапі розвитку судової влади під впливом судово-правової реформи, в рамках реформування судоустрою, судочинства та інших суміжних правових інститутів, для можливості подальшого удосконалення саме інституту судового захисту, вирішення проблемних аспектів і для належного забезпечення судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі магістра мети, здійснювалося за допомогою вирішення наступних **завдань**:

- провести аналіз загально-правових засад становлення та розвитку інституту судового захисту прав інтелектуальної власності;
- визначити проблеми правового регулювання утворення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- охарактеризувати концептуальні засади та соціальні передумови створення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- здійснити аналіз організаційно-правових засад діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- з'ясувати основні проблемні питання процесуального забезпечення діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- дослідити міжнародно-правове регулювання та досвід судового захисту прав інтелектуальної власності, можливість його впровадження в Україні;
- визначити перспективи удосконалення системи судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Об'єктом роботи виступають суспільні відносини у сфері правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

Предметом роботи безпосередньо є судовий захист прав інтелектуальної власності Вищим судом з питань інтелектуальної власності.

Відповідно до мети та завдань дослідження використано сукупність загальнонаукових та спеціальних **методів** і прийомів наукового пізнання. За допомогою історико-правового методу, нам вдалося прослідити розвиток та становлення інституту судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні, його розвиток, реформи та розмежування підсудності і підвідомчості спорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності (підрозділи 1.1., 1.2.) Завдяки діалектичному методу вдалося дослідити саму природу та зміст адміністративно-правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності (підрозділ 2.2.) Системний підхід надав можливість здійснити комплексне дослідження процесуальних аспектів діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності (підрозділ 2.2.) шляхи удосконалення зазначеного питання (підрозділ 3.2.). Порівняльний аналіз правового регулювання судового захисту прав інтелектуальної власності, їх синтез надав можливість дослідити генезу правового регулювання цієї сфери в зарубіжних країнах (підрозділ 3.1.), виокремити основні сучасні тенденції, можливість їх застосування національному законодавстві України (підрозділ 3.2.).

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження були апробовані у фахових виданнях України та супроводжувалися участю у наукових конференціях, зокрема:

Logvynenko M. Jumaev M. Actual problems of access to justice in the context of the creation in ukraine of the high court of intellectual property. Правові горизонти. № ____ . 2018. С. ____ .

Логвиненко Н.И., Джумаев М. Общеправовые основы защиты прав интеллектуальной собственности в контексте судебной реформы в Украине. «Истина». Міжнародна науково-практична конференція «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку». Запоріжжя. 25-26 травня. 2018.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох основних розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 75 найменування. Список використаних джерел – 8 сторінок. Загальний обсяг роботи 92 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Інститут судового захисту прав інтелектуальної власності: поняття, становлення та розвиток

Динамізм, масштабність і стійкість розвитку інтелектуальної сфери нині перетворюється для будь-якої країни у вирішальний чинник підвищення конкурентоспроможності економіки, забезпечення економічного зростання, підвищення рівня життя населення, оборонної, технологічної та екологічної безпеки. В Україні роль і значення інтелектуальної власності також інтенсивно зростає. Поступово суспільство приходить до розуміння того, що саме інтелект і знання сьогодні є дійсним капіталом нації, виступаючи при цьому об'єктом цивільного обороту. У міру істотного підвищення значення інтелектуальної діяльності, особливо її результатів, для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства попит на неї також збільшується. Саме тому інтелектуальна власність часто стає об'єктом неправомірних дій та недозволеного використання, а відтак потребує надійної ефективної правової охорони.

Процес реалізація державної політики як загалом, так і в окремих сферах, - це не хаотичний, безсистемний процес, а злагоджений механізм, який має свою внутрішню структуру та функціонує в певному порядку. Реалізація державної політики як загалом, так і в окремих її напрямках, має відбуватися на відповідних правових засадах, що є неодмінною вимогою для кожної держави, яка позиціонує себе як правову. Адже в основі ідеї правової держави, окрім іншого, лежить теза про необхідність повного підкорення влади праву [41, с. 154]. Правосуддя в цілому є найстаршим механізмом правового захисту прав і свобод особи, забезпечення суспільної справедливості. Існування інституту судового захисту об'єктивно обумовлене потребами забезпечення правового порядку в сучасній Українській державі, коли достатньо часто конфліктністю

відзначаються відносини не тільки між приватними особами між собою, а й за участі носіїв владних повноважень [35, с. 37]. Весь період людського існування пронизаний інтелектуальною діяльністю, тому говорити про актуальність розгляду питання їх захисту, не можливе без аналізу розвитку та становлення інтелектуальної власності як інституту та як об'єкту судового захисту. Науковці вирізняють різні періоди, аспекти, але ми звернемо увагу на найбільш загальні із них, оскільки це не є предметом даного дослідження. Що сучасного, найбільш пізнього етапу, В. П. Козирєва, зазначає, що перші десятиріччя XXI століття характеризуються кардинальними змінами в розвитку науково-технічного прогресу, глобалізацією господарських зв'язків, комп'ютеризацією всіх сфер життя суспільства, втіленням у життя досягнень нанотехнологій. Через це можна стверджувати, що об'єкти інтелектуальної власності, на рівні з іншими засобами виробництва є давно об'єктом власності в загальному її розумінні. За сучасних умов глобалізації та консолідації світового ринку, інтелектуальна власність є одним з найбільш успішніших факторів економічного розвитку провідних держав. Через збільшення цінності інтелектуальної власності, усвідомлення її вартості та значення в сучасних ринкових умовах, виросла кількість позовів до судів України щодо захисту прав інтелектуальної власності. Окрім зазначеного, варто звернути увагу, що і сама держава, зокрема Україна є одним із найбільших порушників прав інтелектуальної власності, що створює негативний авторитет нашій державі, і дозволяє застосування відповідних міжнародно-правових санкцій іншими іноземними державами [34, с. 111].

З практичної точки зору, названі факти, просто обумовлюють крайню необхідність теоретичного розгляду та обґрунтування питання сучасного захисту прав інтелектуальної власності в Україні, оскільки судова форма є однією з найбільш ефективніших та дієвих форм захисту. Пріоритетним напрямком розвитку сучасної законодавчої бази України є орієнтація на європейський та міжнародний досвід, в умовах поступової євроінтеграції. Особливо це стосується правовідносин у сфері інтелектуальної власності, які

спрямовані на сьогодні, перш за все, на їх приведення до відповідності міжнародним вимогам та стандартам.

Найбільш цінним людським ресурсом завжди був і є інтелект та результати його діяльності, тому роль і їх значення в сучасному світі невпинно продовжує зростати, здійснюючи вагомий вплив на економічний та соціальний розвиток держав. Розгляд питання, що є предметом дослідження у даному підрозділі, не можливий без самого розуміння визначення «захисту прав інтелектуальної власності». Так, у ст. 124 Конституції України зазначено, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що, у свою чергу, дало підстави окремим суб'єктам правозастосування дійти висновку, що в них є нічим не обмежене право на звернення до суду. Однак відповідно до положень ЦК зміст і структуру права на захист становлять два елементи: право на свої дії (згідно із ст. 19 ЦК самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства [73], а відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань) та право на чужі дії, тобто право вимоги певної поведінки від третьої особи (ст. 17 ЦК передбачено захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування, який здійснюється у межах, на підставах та у спосіб, що встановлені Конституцією України та законом; відповідно до ст. 55 Конституції України кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) [9, с. 68].

Відносно цього, А. Нерсесян, висловлює думку, з якою ми погоджуємося, що поняття «захист прав інтелектуальної власності» є складовою більш широкого поняття «охорони» цих прав, що означає постійний публічно-правовий процес, метою якого є закріплення прав і можливостей авторів та інших суб'єктів права інтелектуальної власності. Захист є реакцією суб'єкта прав інтелектуальної власності, а також суспільства в особі держави та

її органів на порушення таких прав, тобто здійснюється в екстраординарних умовах - під час вчинення правопорушення [43, с. 40]. При цьому, на нашу думку, судовий захист – це і є реакція держави на порушення прав інтелектуальної власності, яка реалізується через суд, і метою якої є відновлення порушених прав, їх припинення та компенсація становища особи, права якої було порушено. Україна повинна створити належний захист інтелектуальної власності, адже його відсутність може стати обмеженням для міжнародної торгівлі. Іноземні виробники побоюються продавати свою продукцію чи розміщувати своє виробництво в тій країні, де можуть зазнати значних збитків від незаконного використання своїх досягнень. Тобто, недостатній рівень захисту інтелектуальної власності перешкоджає експорту та прямим іноземним інвестиціям, а також негативно впливає на імідж України як економічного партнера. Слід посилити попереджувальні заходи, а також підвищити кримінальну та адміністративну відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності. Ефективність цих заходів мають забезпечувати спеціальні органи державної влади, які матимуть особливі повноваження щодо регулювання та контролю. Хоча існують випадки, коли надмірний і необґрунтований захист інтелектуальної власності викликав зворотний ефект і став причиною обмеження міжнародної торгівлі. Тому, сьогодні важливо забезпечити компроміс між економічною ефективністю та стимулами до інтелектуальної діяльності, який підтримує захист інтелектуальної власності.

Відповідно до Цивільного законодавства України «право інтелектуальної власності» становить особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів цього права визначається відповідно до законодавства України. Поняття «захист прав інтелектуальної власності» включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів по визнанню, поновленню прав, а також усуненню перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів цих прав. Законодавством чітко визначено порядок, у якому

здійснюється захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів, тобто із застосуванням належних форм, засобів і способів захисту. Науковці називають традиційно дві форми захисту вищезазначених прав: юрисдикційна та неюрисдикційна. Юрисдикційна форма за своєю природою являє собою саме судову форму захисту прав інтелектуальної власності і здійснюється судами, як правило судами загальної юрисдикції, таке правило діяло до початку судової реформи, оскільки на сьогодні ця форма захисту здійснюється Вищим судом з питань інтелектуальної власності. Адміністративний порядок захисту прав інтелектуальної власності належить до спеціальної форми їх захисту. Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності поділяється на загальний і спеціальний порядки захисту. Традиційним проявом захисту зазначених нами прав, є його судова форма, тобто його здійснення судом. Дієвим засобом судового захисту є позов, тобто звернена до суду вимога стосовно відправлення правосуддя, з одного боку, і звернена до відповідача матеріально-правова вимога щодо виконання покладених на нього обов'язків визнання наявності чи відсутності правовідносин, з другого. Судовий або позовний порядок захисту права інтелектуальної власності застосовується у всіх випадках, крім тих, що прямо передбачені в законодавстві [11]. Неюрисдикційну форму представляють дії суб'єктів прав інтелектуальної власності щодо захисту прав та законних інтересів самостійно (самозахист), без судових позовів та інших звернень до уповноважених органів. Згідно зі ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право на судовий захист своїх прав і законних інтересів, а також право на оскарження в суді рішень органів державної влади [36]. Варто зауважити, що в науці сам судовий захист розглядають як інститут конституційного права, як суспільні відносини та державну функцію, іноді судовий захист ототожнюється з правосуддям або розглядається як гарантія доступу до нього. У теорії права судовий захист розглядається як складова частина правоохоронної функції держави. Проте закономірним у правовій державі є посилення впливу судової влади, її відокремлення від

правоохоронних органів, виділення в самостійну гілку державної влади, що неминуче приводять до переростання судового захисту прав і свобод громадян в самостійну державну функцію. Судовому захисту підлягають будь-які права і свободи, в якому б нормативному акті вони не були закріплені – в конституції, галузевих законах, інших нормативних або локальних правових актах. Таким чином, право на судовий захист має універсальний характер. При цьому суд не може відмовити у правосудді за умови, що громадянин України, іноземець або особа без громадянства вважають, що їхні права чи свободи були порушені чи створено або створюються будь-які перешкоди для їх реалізації, або наявні будь-які інші порушення їхніх прав та свобод. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке, згідно зі ст. 64 Конституції України, не може бути обмежене. У цьому сенсі ст. 55 Конституції України повною мірою відповідає вимогам, сформульованим у ст. 8 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення його прав, наданих їй конституцією або законом». Значення цієї гарантії полягає в тому, що кожен має гарантоване державою право оскаржити в судовому порядку рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових та службових осіб за умови, що ці рішення, дія чи бездіяльність порушують права та свободи зазначених осіб або перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді.

Варто погодитися з думкою В.О. Жарова, який надає змістовне визначення захисту прав інтелектуальної власності і вважає, що це передбачена законодавством діяльність уповноважених державою органів виконавчої та судової влади по визнанню, поновленню прав, а також усуненню перешкод, що заважають суб'єктам права інтелектуальної власності реалізації їх прав та законних інтересів [27, с. 35]. Але, якщо ми говоримо про судовий захист, то під ним розуміємо лише діяльність судів, оскільки єдиним органом правосуддя в Україні виступають суди.

О. С. Боєва, досліджуючи генезу судового захисту прав, звертає увагу на такі особливості стосовно змісту прав людини, існує багато наукових досліджень, проте питання захисту прав людини загалом розглядаються в ракурсі безпосереднього захисту від дій (бездіяльності), які порушують права та свободи, або з точки зору реалізації прав особи (що включає юридичне закріплення усіх видів гарантій прав, свобод та інтересів; широку систему їх охорони і захисту державою та іншими суб'єктами; розвиток суспільно-політичної активності громадян; наявність державного та громадського контролю; знання громадянами своїх прав, свобод та обов'язків та вміння правильно ними користуватися; удосконалення правозахисної діяльності тощо) [8, с. 87]. Крім того, досить змістовно надає визначення захисту прав інтелектуальної власності Р. С. Кірін, і зазначає, що це правове забезпечення недоторканності цих прав, їх непорушності, а в разі порушення застосування заходів примусового впливу, що спрямовані на відновлення порушених прав відповідних суб'єктів. Поняття «захист права інтелектуальної власності» включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів у справі визнання і поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав і законних інтересів суб'єктів права у сфері інтелектуальної власності. Виходячи із такого розуміння, можна висловити думку, що право на захист це надана уповноваженій особі (суб'єкту) законодавчо установлена можливість застосувати передбачені законом заходи для відновлення прав, які порушено, чи тих прав які є предметом спору у суді. За своєю суттю та правовою природою право на захист є суб'єктивним і самостійним. Це означає, що воно з'являється у суб'єкта права лише в момент порушення або оспорювання його прав та інтересів, що охороняються законом, і реалізується це право в рамках охоронних цивільних, кримінальних та адміністративних, господарських правовідносин, які виникли при цьому [29, с. 98]. Виходячи із вищезазначеного, можна сказати, що судовий захист прав інтелектуальної власності – це реакція держави на вчинення правопорушень і злочинів у сфері інтелектуальної власності, що здійснюється у публічному

порядку через уповноважені органи державної влади, а саме через суд, з метою притягнення винних осіб до відповідальності, відновлення справедливості, усунення наслідків порушеного права інтелектуальної власності. З цього випливає така особливість, яка характерна судовому захисту, а саме те, що він визнається наслідком порушення, невизнання чи оспорювання права або охоронюваного законом інтересу, а тому ним охоплюються лише передбачені законом засоби, що спрямовані на відновлення чи визнання прав та/чи охоронюваних законом інтересів уповноважених суб'єктів. Відповідно з цього, ми можемо дійти висновку, що функціональним призначенням судового захисту є відновлення за допомогою правових засобів правового становища, що існувало до правопорушення, або компенсувати все, що було втрачене внаслідок його вчинення. До суб'єктів права на захист прав інтелектуальної власності чинне законодавство дає підстав віднести: творців (авторів, винахідників) результатів інтелектуальної діяльності; власників прав на ці результати; осіб, які використовують об'єкти права інтелектуальної власності на підставі ліцензійних договорів (якщо такі умови визначено відповідними ліцензійними договорами); а також спадкоємців та інших правонаступників прав інтелектуальної власності [16, с. 119].

О. М. Головова, провівши дослідження історичного генезису правової охорони та захисту інтелектуальної власності пропонує умовно поділити історичний шлях законодавства про інтелектуальну власність на етапи: 1-й етап – зародження (період Античності III ст. до н.е. - II ст.) 2-й етап – становлення (період Середньовіччя V-XVII ст.) 3-й етап – розвиток (період Нового часу XVII-XIX ст.) 4-й етап – удосконалення і приведення у відповідність з соціально-економічним та політичним розвитком (з XIX - дотепер) [13, с. 97]. Автором охарактеризовано кожний з етапів, особливості їх розвитку та становлення, але це не є предметом нашого дослідження, тому ми не будемо наводити детальний аналіз кожного з історичних етапів розвитку інституту судового захисту прав інтелектуальної власності.

Важливим на нашу думку, є той факт, що становлення інституту судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні нерозривно пов'язаний із судовими реформами та загальними розвитком судової системи, і яке місце в ній відведено захисту указаних нами прав. Необхідність у реформуванні судової системи України була поставлена у порядок денний вже тоді, коли наприкінці 80-х років ХХ сторіччя у радянському суспільстві набули незворотного характеру демократичні перетворення у всіх сферах життя. В ході жвавих дискусій серед юристів, політиків та серед широкого загалу поступово мінялись уявлення про роль суду в суспільстві, про потребу його перетворення з переважно карального у переважно правозахисний орган, який має діяти за сучасними демократичними нормами і принципами правосуддя. Як відзначив перший заступник Голови Верховного Суду України В. Стефанюк, «Україна отримала унікальну можливість створити таку судову систему, яка б, увібравши все позитивне з досвіду роботи судових систем інших держав, якнайкраще змогла б виконати визначену їй роль у суспільстві – стати надійним гарантом захисту прав і свобод людини» [66, с.14]. Детальний аналіз міжнародного досвіду вирішення спорів з питань інтелектуальної власності нами буде розглянуто у третьому розділі. А поки, основною проблемою яка на сьогодні продовжує своє існування у реформі судової гілки влади є те, що судово-правова реформа в Україні реалізовувалась як у сфері нормотворчості, так і в організаційній діяльності органів державної влади. Завершити її уже найближчим часом заважає брак політичної волі владних структур, слабкість інфраструктури судової влади, хронічне недофінансування відповідних заходів, недосконалість законодавчих актів через зволікання, а згодом – поспішне їх прийняття. Одним із таких поспішних кроків стало утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, правовий статус якого на сьогодні законодавець ніяк не може визначити, він викликає надто багато питань та дискусій як з боку науковців-теоретиків, так і з боку практиків.

Одним із аспектів в розвитку судової системи, а в ній інституту судового захисту прав інтелектуальної власності є розмежування підвідомчості та

підсудності даної категорії прав. Досліджуючи розмежування підвідомчості спорів з питань інтелектуальної власності між господарськими та адміністративними судами, В. Татьков, звертає увагу на те, що загалом, варто зазначити, що система судового захисту прав інтелектуальної власності почала формуватися в Україні в 90-х роках минулого століття. Так, автор стверджує, що спори у сфері інтелектуальної власності за підвідомчістю розглядались у господарських судах і судах загальної юрисдикції. Звертаємо увагу, що на сьогодні такий механізм уже не дійсний. При цьому господарські суди в межах своєї юрисдикції розглядали справи як щодо існування прав інтелектуальної власності, так і щодо порушення прав, а загальні суди відповідно до цивільного судочинства вирішували справи за позовом фізичних осіб, зазвичай, щодо авторства чи визнання недійсними правоохоронних документів. Крім того, науковець, називає ряд передумов, які поступово змінювали такий стан судового захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, розвиток ринкових відносин, активне залучення іноземних інвестицій і нарощення експортних потужностей вітчизняної економіки зумовили збільшення кількості виданих патентів і свідоцтв, що в підсумку мало наслідком зростання кількості відповідних судових спорів у зазначеній сфері. Очевидною стала необхідність виділення з-поміж суддів фахівців, які б спеціалізувалися на розгляді справ у сфері інтелектуальної власності, як складних, таких, що потребують поглиблених знань у відповідній галузі. У складі Вищого господарського суду України була створена Судова палата з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності, а в системі господарських судів були сформовані колегії суддів відповідної спеціалізації [69, с. 24]. На сьогодні діяльність названої Палати припинено, через загальну реформу судової системи та утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Крім того, важливим елементом у становленні інституту, досліджуваного нами, є його нерозривний зв'язок із законодавчим забезпеченням цього процесу. Так, Г. В. Довгань, аналізуючи розвиток законодавства у сфері

інтелектуальної власності також доходить висновку, що в його системі основної актуальності набуває тема саме судового захисту прав інтелектуальної власності. Особливо чіткого регулювання потребує процесуальна сфера розгляду та вирішення спорів з питань інтелектуальної власності. Аналіз процесу становлення законодавства незалежної України у сфері інтелектуальної власності, на думку автора, свідчить про наступні особливості. З однієї сторони, це надзвичайна динамічність цього процесу: щороку приймаються зміни до діючого законодавства, що зумовлено як зобов'язаннями України перед ЄС та СОТ, так і специфікою цієї сфери, яка стрімко розвивається у XXI ст. З іншої сторони, не дивлячись на щорічні доповнення, суттєвих змін у правовому регулюванні відносин у сфері права інтелектуальної власності як таких не відбувається, особливо, що стосується сфери судового захисту. Процес адаптації національного законодавства до законодавства ЄС відбувається надзвичайно повільно і, головним чином, під впливом зовнішніх чинників, спричинених агресією проти нашої держави. Строки адаптації законодавства про інтелектуальну власність до законодавства ЄС, визначені у низці угод, не були дотримані. В Україні традиційно зберігається дворівнева система законодавства у сфері права інтелектуальної власності. Збережена наступність у правових традиціях, яка полягає у розміщенні норм про право інтелектуальної власності у системі цивільного законодавства. Наявність великої кількості проблем у системі права інтелектуальної власності зумовлена неузгодженістю між нормативно-правовими актами з цих питань. На думку автора, потребує вдосконалення судовий захист прав інтелектуальної власності шляхом створення спеціалізованого суду, який би розглядав усі питання, пов'язані із порушенням прав інтелектуальної власності [22, с. 10-11]. Угодою ТРІПС встановлені норми, що погоджені країнами-членами СОТ як мінімальні вимоги до правової охорони інтелектуальної власності. Всі країни-члени СОТ, а також ті країни, які хотіли б стати її членами в майбутньому, повинні дотримуватися цих норм. Особливе значення в сучасних умовах має Угода про асоціацію, глава 9 якої присвячена питанням інтелектуальної власності.

Основною метою цієї глави є спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін. Угодою про асоціацію встановлюються стандарти щодо охорони прав інтелектуальної власності, яких мають дотримуватися Сторони. Аналіз Угоди про асоціацію дозволяє дійти висновку про те, що усі заходи з удосконалення національної системи правової охорони інтелектуальної власності спрямовані саме на створення комфортних умов для комерційного використання прав інтелектуальної власності, недопущення зловживань правами, недобросовісних дій. Угода ТРІПС та Угода про асоціацію вимагають негайного підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності задля забезпечення сприятливих можливостей створення об'єктів права інтелектуальної власності та вільного використання прав на ці об'єкти у підприємстві [52, с. 30].

Судова реформа, що проводиться в Україні, на думку, О. Гумеги має за мету забезпечити ефективний і справедливий судовий захист прав. Можливість захищати свої права та законні інтереси відноситься до будь-якої сфери життєдіяльності, до будь-якої сфери суспільних відносин, у тому числі — й сфери інтелектуальної власності. Серед концептуальних змін, що проводяться в напрямку судової реформи, ефективний захист прав визначається в якості пріоритетного завдання судочинства. Адже завданням будь-якого судочинства визначено справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення спорів із метою ефективного захисту прав та законних інтересів осіб. При цьому при прийнятті процесуальних рішень і застосуванні будь-яких процесуальних норм суд має керуватися, у першу чергу, саме цим завданням судочинства [17, с. 89]. Тому ще раз наголошуємо на необхідності процесуального забезпечення новоутвореного суду.

Якщо звернути увагу на офіційне розуміння судового захисту прав інтелектуальної власності, який надано у Цивільному Кодексі України, а саме ст. 432, яка має назву «захист прав інтелектуальної власності судом». Зміст даної статті полягає в тому, що кожному гарантується право на звернення до

суду за захистом своїх прав інтелектуальної власності. У який із способів особа може здійснити право на захист своїх прав визначено статтею 16 Цивільного Кодексу. Правовими наслідками такого звернення можуть бути наступне рішення суду щодо: 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності; 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності; 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення [73].

Таким чином, виходячи із проведеного вище аналізу розуміння поняття судового захисту прав інтелектуальної власності можна сказати, що це передбачена нормами чинного законодавства можливість кожного звернутися за захистом свого права до суду, а також визначена компетенція суду відносно вирішення спорів з питань інтелектуальної власності. За роки незалежності нашої держави, тривав багаторічний процес побудови інституту судового захисту прав інтелектуальної власності, цей інститут один із найбільш суперечливих, і на сьогодні немає єдності ні теоретичних, ні практичних поглядів на будову нинішньої системи судового захисту прав інтелектуальної власності. І навіть створення, невідомого раніше українській судовій системі Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який належить до спеціалізованих судів, не вирішило проблему, а навпаки, науковці та практики продовжують не погоджуватися з такою варіацією судового захисту прав

інтелектуальної власності. Однією з найбільш проблематичних є проблеми правового регулювання. Складно в рамках одного суду поєднати особливості усіх процесів – цивільного, адміністративного, кримінального, господарського.

Досить тривалий період становлення у інституту захисту прав інтелектуальної власності в Україні. За роки незалежності багаторазово підіймалося питання розмежування судової юрисдикції між судами господарськими, загальними, адміністративними, постійні дискусії щодо їх підвідомчості та підсудності, привели науковців до думки про необхідність утворення спеціалізованого суду, до юрисдикції якого належатимуть всі справи з питань інтелектуальної власності, не залежно від суб'єктного складу спору. Більш детально адміністративно-правовий статус зазначеного новоутвореного суду нами буде розглянуто у наступному розділі. Але, можна зазначити, що утворення такого нового інституту з одного боку виглядає як позитивний крок нашої держави на шляху удосконалення забезпечення прав інтелектуальної власності в державі, а з іншого боку, це надзвичайно поспішний крок, який тепер викликає за багато питань, дискусій з приводу правового регулювання його діяльності і правового статусу загалом.

1.2. Проблеми правового регулювання утворення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності

Проблеми забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в Україні багато в чому визначаються нестачею кваліфікованих фахівців з цих питань, що спонукає Державний департамент інтелектуальної власності вирішувати ці важливі завдання. Сьогодні значна кількість вищих учбових закладів здійснює підготовка фахівців за фахом “Інтелектуальна власність”, керуючись розробленими галузевими стандартами і програмами вищої освіти, які постійно переглядаються і удосконалюються. Реорганізація Інституту інтелектуальної власності і права у Державний інститут інтелектуальної власності – вищий учбовий заклад післядипломної освіти, який є головним з питань підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації суддів, фахівців МВС, митників, представників СБУ та інші фахівці у сфері інтелектуальної власності є також позитивним аспектом у вирішенні даної проблеми. Однак ще гостро стоїть питання щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ і організацій у сфері інтелектуальної власності.

Найважливіші проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні пов'язані з невизначеністю у законодавстві багатьох моментів регулювання правовідносин у сфері, що стосується інтелектуальної діяльності та відсутністю належного захисту приватних прав власності на результати інтелектуальної праці, що допускає високий рівень правопорушень в цій сфері, таких як піратство, розповсюдження підробленої продукції, незаконне використання торговельних марок, нечесна конкуренція, що разом завдає величезних збитків в галузях, де переважає інтелектуальна діяльність. Основні претензії до України з боку закордонних партнерів стосуються в першу чергу: охорони комп'ютерного забезпечення і баз даних, аудіовізуальної продукції, фармацевтичних препаратів, захисту від недобросовісної конкуренції, охорони

знаків для товарів і послуг. Найвищий рівень правопорушень спостерігається на ринку комп'ютерного забезпечення та аудіовізуальної продукції, що вказує на невідповідне забезпечення, особливо такої форми захисту інтелектуальної власності, як авторське право та суміжні права.

Аналіз чинного вітчизняного законодавства, дозволяє стверджувати, що і на сьогодні в системі його норм не прослідковується чіткої тенденції до однакового застосування термінів «підвідомчості», «підсудності», «юрисдикції», що призводить до неузгодженості законодавства та іноді, неправильного розуміння чи застосування норм законодавства на практиці суддями. Ця проблема зараз стане і перед новоствореним судом. Якщо більш конкретно звернутися до норм чинного законодавства, то прослідковується така тенденція: у нормах Цивільного процесуального кодексу вживається терміни «цивільна юрисдикція», «компетенція», «підсудність», натомість у нормах Кодексу адміністративного судочинства вживаються терміни «підсудність», «компетенція», «юрисдикція», а вже у Господарському процесуальному Кодексі вживаються поняття «підвідомчість» та «підсудність». Тобто на рівні процесуального регулювання відбувається певна неузгодженість у термінології. Звернемо увагу на те, що у юридичній науці на достатньому теоретичному рівні здійснено розмежування понять підсудності та підвідомчості тих чи інших спорів, а розбіжності у законодавчому забезпеченні такого розуміння призводить до дискусій та проблем у практичній реалізації указаних норм. Відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [36]. Тобто, не існує правовідносин, які не підвідомчі жодному судовому органу, тим більше якщо це правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Це є однією з передумов розширення спеціалізованими судами своєї компетенції.

Аналіз наукових джерел, дозволяє виокремити такі теоретичні погляди, зокрема «підвідомчістю» називають походження від слова «відомство», тобто розуміється установа, організація, яка здійснює обслуговування певної галузі державного управління. При цьому у законодавстві не вдасться зустріти

визначення поняття підвідомчості, його можна лише прослідкувати через призму справ, які належать до розгляду тим чи іншим судом. Натомість на практиці, наприклад Президія Вищого господарського суду України, у своїх Рекомендаціях «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» від 27.06.2007 № 04-5/120 називає таке визначення підвідомчості, а саме – визначена законом сукупність повноважень господарських судів, з приводу розгляду справ, віднесених до їх компетенції» [55].

У науковій літературі, як зазначає Н. О. Петренко, існує два підходи до розуміння поняття «підвідомчості». Так, у широкому розумінні пропонується її розглядати як коло будь-яких питань, відносно яких відповідний орган держави, суспільства або орган змішаного характеру може здійснювати всі (будь-які) покладені на нього функції. Натомість, у вузькому розумінні – це коло справ, які суди правомочні розглядати і вирішувати по суті. З точки зору автора, останнє визначення є більш доречним на сьогоднішній день. Це підтверджується тим фактом, що справи по суті відповідно до чинного законодавства можуть розглядати не тільки органи судової влади, але й інші державні органи – наприклад, податкові органи та ін. [51].

Крім того, що стосується судової підвідомчості, то досить ґрунтовною, на нашу думку, є позиція, запропонована П. М. Тимченко, який визначає її як «коло спорів про право, які виникають із відповідних правовідносин, а також із вимог про встановлення юридичних фактів, вирішення яких віднесено на основі загальних правил, встановлених процесуальним законодавством, до відання судів [70, с.15]. Не погоджується з такою думкою, Н. О. Петренко, і зазначає, що під підвідомчістю слід розуміти правовий зв'язок між справою та визначеною сукупністю судових органів, яка встановлюється законом та виражається у віднесенні цієї справи до ведення певної ланки судових органів [51]. Тобто, із вищенаведеного аналізу розуміння поняття підвідомчості, ми можемо сказати, що підвідомчість Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначене законом коло справ, з питань інтелектуальної

власності, які виникають із відповідних правовідносин у сфері інтелектуальної власності, розгляд та вирішення яких, належить до відання Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Досить змістовно, на нашу думку, провів роз'яснення щодо розмежування понять «компетенція» та «підвідомчість» провів А. О. Неугодніков, зазначивши, що поняття підвідомчості юридичних справ і компетенції органу держави не тотожні. Компетенція, на думку автора, — це коло встановлених законом владних повноважень органу, а підвідомчість — коло юридичних справ, вирішення яких віднесено до ведення даного органу. Тобто виходячи з цього, можна сказати, що саме функції є фундаментом компетенції, через це можна прослідкувати нерозривний зв'язок підвідомчості та функцій держави, яка через уповноважений нею суд здійснює свої функції, за допомогою правового регулювання. Попри багаторічні дискусії, в науці наразі існує стабільна думка, що компетенція та підвідомчість становлять собою відмінні поняття. На думку автора, суперечки виникають головним чином навколо визначення цих понять і їх розмежування. Компетенція і підвідомчість тому різні поняття, що вони належать до двох різних явищ: компетенція характеризує орган влади або громадськості, притому з боку його повноважень, а підвідомчість характеризує юридичну справу, притому з боку її здатності бути розглянутою певним органом. У той же час ці поняття близькі, бо, кажучи про компетенцію, ми вказуємо об'єкти (предмети) владних повноважень, а кажучи про підвідомчість, вказуємо на здатність юридичної справи бути об'єктом повноважень певного органу. Тим часом, якщо поняття підвідомчості і компетенції різні, то різні і регулюючі їх норми. Якщо ж вони тісно зв'язані, то такий же зв'язок, мабуть, існує і між вказаними нормами. І якщо суть підвідомчості не може бути розкрита без з'ясування суті компетенції, то так само призначення норм про підвідомчість не можна зрозуміти поза їх зв'язком з нормами про компетенцію [44, с. 260].

Досить тривалий час питання розмежування компетенції судів відносно вирішення спорів з питань інтелектуальної власності вирішувалося таким

чином. Розмежування компетенції судів загальної юрисдикції та господарських судів здійснювалося за суб'єктивним складом учасників спору. Згідно з п. 1.3 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12, господарським судам були підвідомчі справи у спорах, пов'язаних з використанням у господарському обігу об'єктів інтелектуальної власності, коли склад учасників спору відповідає приписам статті 1 ГПК України. На сьогодні зазначені спори підвідомчі Вищому суду з питань інтелектуальної власності. До кола підвідомчих господарському суду спорів відносилися й спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які засвідчують право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не належать до числа публічно-правових спорів. Віднесення спору до сфери дії адміністративного судочинства відбувається тоді, коли стороною такого спору є суб'єкт владних повноважень, який діє на підставі власних, або делегованих йому функцій, а спір носить публічно-правовий характер. Разом з тим, існують критичні зауваження щодо віднесення до підвідомчості адміністративних судів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності суб'єктів господарювання за участю органу державної влади чи місцевого самоврядування. В. Татков детально аналізує означену проблематику на прикладі вирішення питання про підвідомчість спорів щодо визнання недійсними правоохоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, які видаються Державною службою інтелектуальної власності [68, с. 27]. На сьогодні ліквідовано Державну службу інтелектуальної власності.

З поміж названих, варто зазначити і те, що законодавство у сфері інтелектуальної власності надає авторам і правовласникам на об'єкти інтелектуальної власності досить широкий спектр способів захисту. Так, власники прав на об'єкти інтелектуальної власності можуть вимагати від порушника визнання прав власника шляхом звернення з такою вимогою до

суду, який має офіційно підтвердити наявність або відсутність цього права. Це є необхідною передумовою застосування інших передбачених законодавством способів захисту [38, с. 48].

Ю. С. Канарик висловлює думку, що створення спеціалізованого суду буде позитивним чинником для вдосконалення розгляду відповідної категорії справ. Зокрема, допоможе уніфікувати судову практику розгляду таких спорів, адже наразі їх розглядають господарські суди та суди загальної юрисдикції. Також вдасться значно скоротити строки розгляду. До того ж залучення професіоналів у галузі інтелектуальної власності - патентних повірених, адвокатів, які володіють спеціальними знаннями та мають досвід у галузі інтелектуальної власності, дозволить вирішувати спори більш якісно, та, можливо, навіть заощадить кошти сторін, які зараз витрачаються на проведення судових експертиз. Зі створенням спеціалізованих судів загалом, а Вищого суду з інтелектуальної власності зокрема, мають вирішитися проблеми зростання порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності та недобросовісної конкуренції [31, с. 69].

В науці адміністративного, господарського права, весь час точаться дискусії стосовно підвідомчості окремих категорій справ у сфері інтелектуальної власності. Так, думки науковців, юристів-практиків, адвокатів з приводу розмежування компетенції господарських та адміністративних судів стосовно справ про захист промислової власності різняться. Є прихильники концепції віднесення всіх справ про захист прав інтелектуальної власності до підвідомчості господарських судів. При цьому, вони керуються головним аргументом, що, як правило, питання про захист права промислової власності постає у процесі здійснення саме господарської діяльності. Така концепція, на думку автора, враховуючи останні тенденції розвитку судочинства в Україні та запровадження адміністративного судочинства, є дуже консервативною. Водночас деякі юристи вважають, що поняття «справа про захист права інтелектуальної власності» – більш складне, включає в себе як справи, які мають розглядатися господарськими судами, так і справи, які підлягають

розгляду адміністративними судами. При цьому визначальним критерієм для розмежування є характер правовідносин між позивачем та відповідачем – приватноправовий чи публічно-правовий. Саме останню позицію автор вважає правильною і поступово вона знаходить як теоретичну, так і практичну підтримку. Неоднозначне тлумачення та правозастосування законодавства, яке регулює підвідомчість справ зазначеної категорії, пов'язано, насамперед, із відносно нещодавнім запровадженням в Україні системи адміністративного судочинства, основні засади функціонування якої істотно відрізняються від засад господарського та цивільного судочинства. Відповідно прогресивна специфіка адміністративного судочинства не завжди знаходить розуміння у консервативно налаштованих юристів [6, с. 60].

Отже, виходячи із проведеного вище аналізу, можемо зазначити, що розмежування підсудності та підвідомчості спорів з питань інтелектуальної власності потребує належного наукового та теоретичного обґрунтування і аналізу для вирішення питань, які на сьогодні виникають у зазначеній сфері. Оскільки зі створенням суду, що уповноважений вирішувати ці спори, виникає питання належного врегулювання процесуальних аспектів його діяльності, в тому числі, що стосується проблемних аспектів розмежування підсудності та підвідомчості справ, що належать до його юрисдикції, для забезпечення однакового правозастосування.

Висновки до Розділу 1

Таким чином, виходячи із загально теоретичного аналізу розуміння поняття судового захисту прав інтелектуальної власності ми визначили, що це передбачена нормами чинного законодавства можливість будь-якої особи звернутися за захистом свого права інтелектуальної власності до суду, а також визначена компетенція суду відносно вирішення спорів з зазначених питань. Інститут судового захисту прав інтелектуальної власності в нашій державі пройшов тривалий період його становлення та розвитку, пройшовши через багаторічні дискусії та суперечності, крім того і сьогодні немає єдності ні теоретичних, ні практичних поглядів на будову нинішньої системи судового

захисту прав інтелектуальної власності. І навіть створення, невідомого раніше українській судовій системі Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який належить до спеціалізованих судів, не вирішило проблему, а навпаки, науковці та практики продовжують не погоджуватися з такою варіацією судового захисту прав інтелектуальної власності. Однією з найбільш проблематичних є проблеми правового регулювання. Складно в рамках одного суду поєднати особливості усіх процесів – цивільного, адміністративного, кримінального, господарського.

Крім того, ми визначили, що підвідомчість Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначене законом коло справ, з питань інтелектуальної власності, які виникають із відповідних правовідносин у сфері інтелектуальної власності, розгляд та вирішення яких, належить до відання Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Концептуальні засади та правові передумови створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні

Питання належного захисту прав інтелектуальної власності в Україні є актуальним у зв'язку із взятими нею міжнародними зобов'язаннями та угодами, зокрема це стосується обов'язків нашої держави як члена Світової організації торгівлі, основною угодою якої є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС). Указаною Угодою визначено, що країни-учасниці зобов'язуються забезпечити на своїй території дію таких процедур, які дозволяють здійснювати заходи, що запобігають порушенню законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності та їх недопущення [72]. Підписавши Угоду ТРІПС, яка сама по собі не зобов'язує створювати суди з питань інтелектуальної власності, більшість держав-учасниць цієї Угоди зробили це з власної ініціативи. Наразі існують різні форми судів та арбітражів з питань інтелектуальної власності, які іменуються по-різному: Спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності, Суд з інтелектуальної власності, Патентний суд, Суд з питань інтелектуальних майнових спорів, Суд з інтелектуальної власності та міжнародної торгівлі тощо. Тобто міжнародною спільнотою визнається важливість саме судового захисту прав інтелектуальної власності. Судова спеціалізація, тобто виокремлення судів з питань інтелектуальної власності дозволяє більш ефективно виявляти та вирішувати проблеми у зазначеній сфері. Забезпечуючи такі суди відповідними фахівцями у зазначеній галузі, держава створює всі гарантії для належного забезпечення зниження судових помилок, судових витрат, удосконалюючи судову практику в зазначеній сфері, що, у свою чергу, приведе до більшої

узгодженості і підвищення передбачуваності в правовідносинах з питань інтелектуальної власності [26, с. 64].

Ідея створення патентного суду в Україні обговорюється протягом тривалого часу [50, с. 228]. У 2001 р. Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» Кабінету Міністрів України було доручено вивчити питання щодо створення спеціалізованого патентного суду. Про необхідність створення спеціалізованого Суду з питань інтелектуальної власності зазначено й у Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки [37].

Важливим, на нашу думку кроком, у реформуванні судової системи, результатом якої стало утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, став Указ Президента України Про стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки від 20.05.2015 року № 276/2015 [57], яким визначено систему завдань і заходів запланованої реформи та отримання яких результатів від цього очікується. У напрямку підвищення ефективності правосуддя та оптимізації повноважень судів різних юрисдикцій, серед яких навіть не згадується юрисдикція Вищого суду з питань інтелектуальної власності, але доцільно було б згадати, передбачено такі заходи:

- по-перше, абсолютний перегляд структури нинішньої судової системи України, з метою удосконалення критеріїв і механізму розмежування юрисдикції судів, серед яких не згадується юрисдикція спеціалізованих судів з питань інтелектуальної власності та антикорупційного суду, і на нашу думку це є першим недоліком зазначеної Стратегії. На базі цієї стратегії побудована судова реформа, в системі якої з'явилися дві нові юрисдикції, які не можуть знайти свого відображення в зазначеній системі, оскільки вони не мають свого стратегічного підґрунтя;

- по-друге, оптимізація системи судів, з метою укрупнення окремих елементів судової системи на кожному із рівнів (це призведе до утворення міжрайонних судів та розширення територіальних апеляційних округів), з

урахуванням вимог щодо ефективності діяльності судової системи. З огляду на зазначене, необхідно звернути увагу на дотримання принципу доступності правосуддя, оскільки такі заходи можуть значно вплинути на спроможність пересічних громадян звертатися до суду;

- по-третє, вдосконалення системи кадрового забезпечення судів за рахунок обґрунтованої кількості суддів у судах та адміністративних посадах, з урахуванням навантаження суду. Зазначений напрямок, на сьогодні є дуже актуальним для новоутвореного суду з питань інтелектуальної власності, оскільки кількість зареєстрованих за попередні роки судами справ у цій сфері, явно перевищує навантаження ніж передбачене для 21 судді, тому першою проблемою, з якою новостворений орган зіштовхнеться, на нашу думку і є перенавантаженість суду;

- по-четверте, досить позитивним на нашу думку, є той факт, що в указаній реформі достатня увага приділена впровадженню та розширенню можливостей сучасних інформаційних технологій та систем у діяльності суду, для надання більшої кількості послуг «електронного правосуддя»; створення в судах інформаційних систем електронного менеджменту, зокрема введення повноцінних електронних систем, у тому числі системи електронного документообігу, та відстеження справ (до вищих інстанцій), електронних повідомлень, електронних викликів, електронного розгляду справ (у деяких випадках), електронних платежів, аудіо- та відеофіксації засідань, інформаційної системи внутрішньої бази даних, інформаційної системи законодавчої бази даних, удосконалення системи забезпечення рівного та неупередженого розподілу справ між суддями, зокрема, визначення судді та (або) складу колегії суддів на всіх стадіях судового провадження;

- по-п'яте, передбачена спроба поетапного запровадження інструментів «електронного правосуддя», що дасть змогу користувачам звертатися до суду, сплачувати судовий збір, брати участь у провадженнях та отримувати необхідну інформацію і документи електронними засобами. З урахуванням тієї обставини, що на даний момент утворення Вищого суду з

питань інтелектуальної власності передбачено лише у Києві, то на нашу думку, запровадження вищезгаданих можливостей «електронного правосуддя» саме і надасть можливість ефективно досягти мети новоствореного суду, не порушивши при цьому принципу доступності правосуддя;

- по-шосте, передбачається розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, що на нашу думку, є не менш важливим для спорів з питань інтелектуальної власності, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва, розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями або розглядатися судами у спрощеному провадженні; запровадження ефективних процесуальних механізмів для попередження розгляду справ за відсутності спору між сторонами; вивчення доцільності введення мирових суддів; такий стан речей однозначно приведе до розвантаження судів, та більш ефективного вирішення окремих категорій спорів у сфері інтелектуальної власності;

- і на останок, не менш важливими напрямками залишилися - розробка системи перегляду судових рішень та повторного перегляду справ за нововиявленими обставинами для забезпечення кращого доступу до правосуддя, сприяння єдності практики та кращого роз'яснення судових рішень; удосконалення процесуальних повноважень касаційної інстанції; розробка соціально-економічних гарантій діяльності у сфері здійснення правосуддя; запровадження інструментів і методології для оцінки функціонування судової системи відповідно до стандартів Ради Європи.

Судова реформа 2016 року, головною реформаторською ідеєю та метою якої стало внесення змін до Конституції України, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя») від 02.06.2016 № 1401-VIII [54] та створення принципово нової моделі українського правосуддя, зокрема в сфері судового захисту прав інтелектуальної власності. Внесення змін до Конституції України спричинило прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII [58]. Перехідними положеннями зазначеного Закону № 1402-VIII було встановлено термін створення Вищого

суду з питань інтелектуальної власності, а саме 12 місяців. Практичну реалізацію норм згаданого Закону здійснено Указом Президента України Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності від 29 вересня 2017 року № 299/2017, яким власне і утворено Вищий суд з питань інтелектуальної власності, всі питання щодо фінансових заходів, пов'язаних зі створенням та безпосередньою реалізацією цього Указу покладено на Кабінет Міністрів України [59]. Правовим наслідком прийняття цього Указу стало Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Про оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності. На сьогодні таких посад передбачено 21 [62].

Відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів» Вищий суд з питань інтелектуальної власності створюється як суд першої інстанції, проте за статусом він є вищим спеціалізованим судом. Головними принципами побудови системи судоустрою є їх спеціалізація, інстанційність та принцип територіальності. Як слушно зазначає В. О. Жаров, судова спеціалізація, тобто виокремлення судів з питань інтелектуальної власності дозволяє більш ефективно виявляти та вирішувати проблеми у сфері прав інтелектуальної власності. Забезпечуючи суди з питань інтелектуальної власності, відповідними фахівцями у зазначеній галузі, держава забезпечить зниження судових помилок, судових витрат, вдосконалюючи судову практику у зазначеній сфері, що в свою чергу призведе до більшої узгодженості і підвищення передбачуваності у правовідносинах з питань інтелектуальної власності [26, с. 64].

Щодо принципів територіальності та доступності правосуддя, то їх, на нашу думку також порушено, адже у згаданому нами Указі Президента Вищий суд з питань інтелектуальної власності утворюється з його розташуванням у м. Києві, хоча його розміщення лише в столиці нашої держави дійсно порушує принцип доступності, який полягає в тому що територіальне розмежування компетенції судів першої інстанції зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України. Можливо на сьогодні розміщення суду з

питань інтелектуальної власності є вимушеним заходом і в майбутньому його буде вирішено.

На сьогодні ні серед науковців немає єдиного підходу щодо виду судочинства, в порядку якого розглядатимуться справи, ні законодавцем не визначено відповідно процесуальні норми, якими буде керуватися Вищий суд з питань інтелектуальної власності (ЦПК України, ГПК України чи окремий процесуальний закон) у процесі своєї діяльності, так і в законодавстві дані норми поки що не знайшли свого відображення. Хоча Господарсько-процесуальний Кодекс на сьогодні і передбачає перелік справ які належать до відомства новоствореного суду, це все ж не вирішує питань, що виникають. Крім того, як зазначають автори Ю. С. Канарик та В. О. Петлюк, не визначає закон і процедуру та строки передачі судових справ, які перебувають зараз на розгляді у господарських і адміністративних судах. Незважаючи на позитивну мету створення абсолютно нового суду, закон ще потребує доопрацювання. Можливою вбачається уніфікація процесуального законодавства у сфері інтелектуальної власності у спеціальному процесуальному законі [31, с. 68].

Д. Притика висловлює думку, що створення розгалуженої системи судових органів патентної юрисдикції є недоцільним з огляду на незначну в порівнянні з іншими категоріями справ кількість судових спорів у сфері інтелектуальної власності, та зумовлену цим необґрунтованість витрат значних фінансових та матеріально-технічних ресурсів [53]. Тому автор абсолютно підтримує створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності з його місцем розташування у Києві. Натомість, О. М. Волощенко, не підтримує такої позиції, і взагалі вважає доцільним було б «створення спеціалізованих палат з розгляду спорів інтелектуальної власності в місцевих та господарських судах. Такий підхід створюватиме належні умови для якісного та всебічного дослідження матеріалів судових справ суддями» [12, с. 30].

Багаторічні дискусії з приводу необхідності утворення спеціалізованого суду з розгляду справ, що виникають зі спорів у сфері інтелектуальної власності, неодноразово ініціювалися як на законодавчому рівні та і

вітчизняною наукою, до того ж з різними обґрунтованими варіантами у вигляді окремих судових палат у апеляційних, вищих судах чи у Верховному суді. Також пропонувалися ідеї щодо передачі справ з питань інтелектуальної власності до юрисдикції господарських судів. Причинами таких постійних дискусій було неоднакове застосування судами норм права відносно аналогічних спорів. Правозастосовна практика показувала вкрай високий рівень недосконалості системи судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. З одного боку, здавалося б, питання вирішено і результатом такого рішення все ж є утворення спеціалізованого суду.

На думку, І. Беззуб [5], зосередження всіх справ, пов'язаних із захистом об'єктів інтелектуальної власності, у Вищому спеціалізованому суді з питань інтелектуальної власності дасть змогу забезпечити: ефективність судочинства в сфері захисту інтелектуальної власності; єдність правозастосовної практики, ліквідує різні підходи до тлумачення одних і тих самих норм законодавства, підвищить рівень законності у цій сфері; підвищення рівня та якості захисту прав громадян та юридичних осіб; стимулювання творчої та науково-технічної діяльності в країні; вплив на інвестиційну привабливість української економіки для іноземних та вітчизняних компаній; зростання української конкурентоспроможної економіки; уніфікацію правозастосовної практики та наближення її до міжнародних стандартів судочинства у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Водночас, автор наголошує на тому, що доведеться зіштовхнутися з рядом інших проблем, зокрема створення таких судів матиме наслідком низку технічних проблем, починаючи від обрання моделі системи спеціалізованих судів та закінчуючи законодавством, яке регулюватиме їх діяльність. Проте ці процеси є логічними й закономірними, а тому для їх подолання необхідною є злагоджена робота науковців і практикуючих юристів, яка зробить можливим створення системи спеціалізованих судів, що буде дійсно дієвою й ефективною.

Досить категоричну думку, з приводу необхідності проведення спеціалізації судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності, висловлює

М. І. Баженов, і зазначає, що для України, на глибоке переконання автора, створення патентного суду є недоцільним на сучасному етапі розвитку, зважаючи на такі обставини:

– судова система України є доволі складною для розуміння і введення ще однієї інстанції тільки погіршить ситуацію;

– запровадження нового органу патентної юрисдикції вимагає неабияких фінансових і матеріальних ресурсів із боку держави;

– суди в Україні вирішують усі категорії спорів щодо невизнаних, оспорюваних чи порушених прав на всі без виключення об'єкти інтелектуальної власності. Створення патентного суду, до компетенції якого було б віднесено виключно сферу патентного права, є невиправданим, оскільки значно більша кількість справ у судах на сьогодні стосуються порушення авторських і суміжних прав;

– компетенція щодо оскарження відмови у виданні патентів патентним відомством, що є основною в спеціалізованих судів іноземних країн, у національній правовій системі віднесено до повноважень Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України. Апеляційна палата є органом, що здійснює адміністративний спосіб захисту прав інтелектуальної власності. А це означає, що під час проходження всіх інстанцій у межах вказаного адміністративного способу захисту особа в будь-який час може звернутися за захистом свого права до судових органів влади. Це дає змогу говорити про комплексність та багатоаспектність захисту;

– судова система України передбачає наявність у суддів обов'язкової вищої юридичної освіти, тоді як брак технічних чи інших спеціальних знань можна компенсувати, застосовуючи працю спеціалістів чи експертів у процесі судового розгляду. Надання статусу судді особі, яка володіє спеціальними технічними знаннями, не маючи юридичних знань, суперечитиме духу функціонування судової системи в Україні. До того ж представники Апеляційної палати мають необхідні технічні знання для ефективного розгляду

спору, не маючи при цьому статусу судді. Отже, особи, чії права порушені, завжди мають більше можливостей з обрання способів захисту своїх прав;

– приклад дворівневих систем спеціалізованих судів вказує на необхідність розгляду простих справ нижньою ланкою суду, а важких – верхньою. Ми вважаємо, що провести чітке розмежування спорів на легкі та важкі не є можливим, оскільки це надто суб'єктивний процес, який здатен лише усугубити процес визначення юрисдикції кожної з палат;

– відсутність спеціальних знань у суддів щодо особливостей права інтелектуальної власності – чи не єдина причина тривалого процесу обговорення необхідності створення патентного суду. З цього приводу варто зазначити, що запровадження спеціалізації суддів зумовило значно ефективніший захист у господарських судах [4, с. 125].

Отже, внаслідок проведеного аналізу науково-теоретичних підходів та поглядів, з урахуванням законодавчого регулювання, в Україні утворено абсолютно новий, раніше не відомий судовій системі суд – Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який є новим початком в системі судового захисту прав у цій сфері. Багато сподівань покладено на новостворений суд, але його діяльність потребує детального аналізу, вдосконалення правового регулювання, оскільки у цій сфері на сьогодні ще забагато прогалин.

2.2. Організаційно-правовий аспект утворення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності

Аналізуючи правовий статус новоствореного Вищого суду з питань інтелектуальної власності, звернемося до теорії адміністративного права, наприклад Н. Олефіренко, аналізуючи адміністративно-правовий статус адміністративного суду, визначає, що адміністративно-правовий статус суду «становить собою логічну систему взаємопов'язаних, взаємообумовлених та взаємодоповнюючих елементів, що характеризують його з точки зору призначення, предметних і функціональних повноважень та особливостей здійснення правосуддя». Згадані елементи, автор пропонує згрупувати таким чином: «1) організаційний блок – положення, що визначають порядок утворення і структуру суду, порядок зайняття та заміщення посади; 2) цільовий блок – завдання, функції та принципи діяльності суду; 3) компетенція суду як основний елемент його правового статусу – це коло повноважень, якими наділений суд для виконання завдань та функцій покладених на нього державою» [45, с. 152]. Погоджуючись із такою структурою адміністративно-правового статусу суду, спробуємо застосувати її при дослідженні нами відносно Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Учені справедливо зазначають, що на сьогодні чинне законодавство оперує такими, не завжди правильно узгодженими як між собою, так і з положеннями юридичної науки, категоріями, як: «повноваження», «функції», «компетенція» суду, «юрисдикція», «відання» тощо. Юридична енциклопедія дає наступне тлумачення терміна «повноваження»: це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та їхніх посадових осіб залежить від їхнього місця в ієрархічній структурі відповідних органів. Термін «повноваження», зазначається далі в енциклопедії, близький своїм значенням до терміна

«компетенція» [75, с. 590]. Як зазначає, О. Панасюк, компетенція суду – це сукупність повноважень суду та гарантій їх здійснення, а також предметів відання, які зумовлюють і визначають ці повноваження; вони впливають із нормативно визначених цілей діяльності суду та визначають процесуальне положення суду у певному процесі, а також статус суду в системі судових органів та інших органів державної влади, будучи критерієм розмежування повноважень цих органів. Компетенція суду також повинна узгоджуватися з його процесуальними функціями та впливати із завдань, що стоять перед судом у відповідному процесі. Однак компетенція є більш динамічним явищем, ніж функції, бо вона досить часто змінюється, уточнюється, доповнюється з удосконаленням процесуальної форми, правового регулювання діяльності суду, що обумовлено постійними процесами державного й суспільного розвитку [49, с. 289]. Виходячи з такого розуміння «компетенції» суду, можемо зазначити, що компетенція Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначена чинним законодавством України сукупність повноважень зазначеного суду, яка дає можливість ідентифікувати суд у загальній судовій системі держави та визначити його ціль, повноваження у процесі судового захисту прав інтелектуальної власності.

Якщо звернутися до розуміння поняття функції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, то на нашу думку – це чітко визначені напрями та види діяльності суду з питань інтелектуальної власності, з метою розгляду і вирішення ними спорів у сфері інтелектуальної власності, на підставах і в порядку визначеному чинним законодавством, що регулює діяльність зазначеного суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 20 Господарського процесуального Кодексу України Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:

1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне

найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань [14]. Це питання багато років викликало найбільше спорів, і нарешті, знайшло своє відображення у оновленому законодавстві.

Не оминув змін і правовий статус судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності, адже він значно відрізняється від загального статусу судді. Так, суддею може бути особа, котра відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

1) має стаж роботи на посаді судді не менше ніж 3 роки;

2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше 5 років;

3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше 5 років;

4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пп. 1–3, щонайменше 5 років (ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Таких критеріїв щодо відбору, не оминула критика з боку науковців та практиків. Так, не погоджується з такою позицією законодавця, Х. Тарасенко, зазначаючи, що «по-перше, незрозуміло, яким чином та якими документами слід підтверджувати практику представництва в суді у справах інтелектуальної власності. Припускаємо, що на підтвердження можна подати копії рішень судів, у яких брав участь представник-претендент на посаду судді.

Однак відкритим залишається питання систематичності такого представництва (достатньо двох, трьох, семи разів на рік чи, наприклад, одного разу на два роки); його результативності, та питань адвокатської таємниці (чи може подати адвокат на підтвердження свого стажу рішення суду із відкритими даними клієнта: прізвищами, чи індивідуалізованими даними юридичних осіб, окремих аспектів їх господарської діяльності). По-друге, навіть підтвердивши свою практику патентного повіреного (про що ведеться відповідний реєстр) також постає питання про систематичність здійснення такої діяльності. Вважаємо неприпустимим можливість стати суддею кандидатів, які мають лише «статус», проте не практикували право інтелектуальної власності» [67].

Варто на нашу думку, звернути увагу на той факт, що ч. 4 ст. 17 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» передбачено забезпечення єдності системи судоустрою через такі елементи: єдині засади організації та діяльності судів, єдиним статусом суддів, обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; єдністю судової практики; обов'язковістю виконання на території України судових рішень; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів; фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України; вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами

суддівського самоврядування [58]. Саме виходячи з цих положень, на нашу думку і порушено ці принципи. Оскільки, вимоги, які передбачені для правового статусу судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності, суттєво відрізняються від загальних вимог до суддів інших судів, що на нашу думку і є порушенням принципу єдності правового статусу суддів.

Інший погляд на створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності висловлює, експерт КНСЕУ, провідний юрист О. Семенюк - на сьогоднішній день, коли після висновку судового експерта усі матеріали передаються в суд – дуже часто судді не маючи спеціальної кваліфікації та фахової підготовки, додатково викликають судових експертів в суд, щоб вони пояснили суть справи. Це збільшує навантаження на самого експерта, який окрім письмового висновку ще має повторно розказати про все написане в суді, говорить. Також практик звертає увагу, що нове законодавство спрямоване на те, щоб по тотожних справах виносились однакові рішення, незалежно від територіальної приналежності суду чи фігурантів справи. Наприклад, якщо суд встановив в одній справі, що є порушення авторських прав, то в тотожних спорах звертатися в суд вже не буде потреби, оскільки висновок у справі іншим бути не може. Таким чином скоротиться кількість звернень до суду. До того ж поява Вищого суду з питань інтелектуальної власності створить передумови для розвитку всієї галузі інституту судової експертизи в справах з інтелектуальної власності, звертає увагу експерт [65].

Аналіз законодавчих положень щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності та правових засад його діяльності свідчить, що в нашій країні фактично запроваджується дворівнева спеціалізація у сфері розгляду справ, пов'язаних із правами інтелектуальної власності: перший рівень — перша інстанція, що представлена спеціалізованим судом (Вищий суд з питань інтелектуальної власності), котрий розглядатиме всі спори у сфері інтелектуальної власності; другий рівень — апеляційна і касаційна інстанції, які переглядатимуть зазначені спори лише в межах своїх юрисдикцій. Такий підхід, на думку І. Коваль, потребує додаткового дослідження, беручи до уваги,

що це знову може призвести до проблем розмежування юрисдикцій судів апеляційної та касаційної інстанцій і формування різної практики розгляду справ про захист інтелектуальної власності на стадії їх перегляду. За часів існування господарських і адміністративних судів так і не було сформовано узгодженої практики розмежування юрисдикційної приналежності спорів у сфері інтелектуальної власності [32].

Аналіз законодавчих положень щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності та правових засад його діяльності свідчить, що в нашій країні, фактично, запроваджується дворівнева спеціалізація у сфері розгляду справ, пов'язаних із правами інтелектуальної власності: перший рівень – перша інстанція, що представлена спеціалізованим судом (Вищий суд з питань інтелектуальної власності), котрий розглядатиме всі спори у сфері інтелектуальної власності; другий рівень – апеляційна і касаційна інстанції, які переглядатимуть зазначені спори лише в межах своїх юрисдикцій. Такий підхід, потребує додаткового дослідження, зважаючи на те, що це знову може призвести до проблем розмежування юрисдикцій судів апеляційної та касаційної інстанцій і формування різної практики розгляду справ про захист інтелектуальної власності на стадії їх перегляду. За часів існування господарських і адміністративних судів так і не було сформовано узгодженої практики розмежування юрисдикційної належності спорів у сфері інтелектуальної власності [19, с. 298].

Отже, проаналізувавши адміністративно-правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності, можемо надати таке його визначення – це врегульована чинним законодавством система норм, що характеризують порядок його утворення та діяльності, сукупність прав та обов'язків покладених на нього, порядок реорганізації та ліквідації, завдання, функції та компетенція суду. На думку автора, необхідно внести зміни перш за все до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення назви суду, оскільки будучи судом першої інстанції, назва «Вищий» створює хибне уявлення про зазначений суд. На сьогодні не дивлячись на те, що питання

створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності віднайшло свою практичну реалізацію в указі Президента про його утворення, ще й досі залишається ряд питань щодо правового статусу зазначеного суду і питань реалізації ним повноважень судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Сам факт створення такого інституту в державі є важливим кроком на шляху до захисту прав інтелектуальної власності, але за умови його вдосконалення, інакше може статися зворотна дія таких заходів, яка призведе до ще більшого порушення інтелектуальних прав громадян. Щодо забезпечення гарантованого Конституцією права на судовий захист, аналізуючи норми діючих процесуальних кодексів та новоствореного Закону «Про судоустрій і статус суддів» прослідковується неврегульованість ряду питань у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності та правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що порушує принцип доступу кожного до справедливого правосуддя. Створення нового Вищого суду з питань інтелектуальної власності поставило нові питання перед українським законодавцем, вітчизняною практикою та наукою, до яких належать проблемні аспекти назви суду, розмежування компетенції судів, територіальна та інстанційна будова суду з питань інтелектуальної власності, професійна підготовка суддів зазначеного органу та багато інших. З урахуванням позитивного міжнародного досвіду, впровадження в судову систему інституту захисту прав інтелектуальної власності є досить прогресивним кроком, обґрунтованим і доцільним. Діяльність такого спеціалізованого інституту в системі судової влади, у випадку його вдосконалення, дозволить максимально професійно та ефективно здійснювати захист прав інтелектуальної власності, за умови вдосконалення правового статусу суддів, процедури їх підготовки та добору.

2.3. Проблеми функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності: процесуальний аспект

Як справедливо зазначає, Ю. В. Неклеса, захист прав учасників спору зумовлений дотриманням процесуальних гарантій, встановлених процесуальними кодексами. Закріплені міжнародним та європейським правом принципи судового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності щодо поняття доказів, їх збирання та надання у цивільному провадженні знайшли своє відображення і у чинному цивільному процесуальному законодавстві України. Водночас існує низка питань, які залишаються на сьогодні невіршеними. Це стосується як законодавчих суперечностей та колізій, так і неоднозначного, а іноді неправильного трактування тих чи інших норм, зокрема, суддями [42, с. 132].

Одним із проблемних аспектів процесуального забезпечення судового захисту, зокрема авторських прав, на нашу думку є той факт, що відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [57], усі спори щодо визнання авторства на твір належать розгляду в порядку цивільного судочинства, в тому числі в разі набуття юридичною особою права суб'єкта права інтелектуальної власності на твір, який створений у зв'язку з виконанням трудового договору або який створено за замовленням. При визначенні судової юрисдикції інших категорій справ щодо захисту авторського права і (або) суміжних прав судам слід виходити з положень ст. ст. 3 та 15 ЦПК України, ст. ст. 1 та 12 ГПК України. Зокрема, в суді загальної юрисдикції підлягає вирішенню спір за участю фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, якщо він виник не у зв'язку зі здійсненням ним господарської діяльності. Зазначені положення уже не актуальні, оскільки вони вирішені ч. 2 ст. 20 Господарського процесуального Кодексу, в якому передбачено, що «справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими

правами автора та суміжними правами» підвідомчі Вищому суду з питань інтелектуальної власності.

Досліджуючи генезу розмежування спорів з питань інтелектуальної власності, слід визнати, що протягом 2005 - 2009 років, тобто після запровадження в Україні системи адміністративного судочинства та адміністративних судів, має місце неоднозначне тлумачення та застосування законодавства загальними, господарськими та адміністративними судами щодо визначення підвідомчості деяких справ стосовно захисту прав інтелектуальної власності. Передусім, мова йде про справи за позовами про оскарження рішень Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України (далі — Департамент інтелектуальної власності) про надання правової охорони об'єктам промислової власності (знаки для товарів і послуг винаходи, промислові зразки тощо) чи про відмову у наданні правової охорони, а також про визнання недійсними відповідних правоохоронних документів (свідоцтва на знаки для товарів і послуг, патенти на винаходи, патенти на промислові зразки тощо), які були видані суб'єктам господарювання на підставі вищезазначених рішень Департаменту інтелектуальної власності [60]. На сьогодні цю дискусію вирішено з одного боку, і справи з розгляду зазначених спорів віднесено до відання Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а з іншого боку, знову з практичної точки зору виникає багато питань щодо практичної реалізації новел прийнятого процесуального законодавства.

Питання єдності забезпечення розгляду справ у спорах з питань інтелектуальної власності, досить часто обґрунтовувалося у науковій літературі. Зокрема А. Зайцева, доходить до висновку, що проблеми розмежування судової юрисдикції у сфері захисту прав інтелектуальної власності, наприклад, на знаки для товарів і послуг необхідно констатувати, що недопустимим є підхід, коли при визначенні підвідомчості береться до уваги лише наявність у правовідносинах суб'єкта владних повноважень, ігнорується питання характеру правовідносин та здійснення цим суб'єктом владних управлінських функцій. При цьому подекуди справи про визнання недійсними

свідоцтв на знаки для товарів і послуг помилково відносять до підвідомчості адміністративних судів, в той час як приватноправова природа спорів свідчить про їхню належність до цивільного чи господарського судочинства. У сфері захисту прав інтелектуальної власності, зокрема й щодо захисту прав на знаки для товарів і послуг, необхідно запровадити єдиний підхід до визначення судової юрисдикції [28, с. 30]. На нашу думку, на сьогодні навіть утворивши відповідний суд, як єдину юрисдикцію, спрямовану на розгляд спорів з питань інтелектуальної власності, це є лише спроба такого вирішення проблем. Оскільки необхідно враховувати специфіку спорів у сфері інтелектуальної власності.

Одним із способів адміністративно-правового забезпечення діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, по-перше, зазначимо ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», яким даний суд визнано вищим спеціалізованим, і таким, що здійснює свою діяльність на підставах, що передбачені процесуальним законодавством, а також указано, що здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом [58].

Щодо вирішення проблеми розмежування спорів, за участі держави у вигляді її уповноважених органів, то звернемо увагу на ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України, у підпункті першому п. 1 зазначено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема, ключовим, на який ми звертаємо увагу є «спір фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження» [33]. Ключовим визначенням для діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що дозволяє саме цьому суду розглядати спори за участі уповноважених органів державної влади є відповідно до КАСУ випадок «коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження».

Хоча на нашу думку, такий стан правового регулювання потребує більш чіткого його визначення, оскільки створивши такий важливий для нашого суспільства елемент у структурі судової системи, він потребує належного рівня правового регулювання діяльності, і не може діяти методом виключення, «якщо інше встановлено, якщо інший порядок». На нашу думку, це не достатньо обґрунтована позиція, чому спори з питань інтелектуальної власності належать до відомства Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Одним із напрямків сучасного розвитку законодавства та забезпечення діяльності новоутвореного суду, як зазначає Ю. Л. Бошицький, є необхідність удосконалення нормативно-правової бази інтелектуальної власності та удосконалення механізмів захисту прав у цій сфері. Потреба правотворення у даному напрямі пов'язана з необхідністю реформування управління інтелектуальною власністю, викликана необхідністю адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. У цьому контексті законодавство з питань інтелектуальної власності необхідно привести у відповідність до Цивільного кодексу України, у тому числі й у відповідність з усталеними міжнародними нормами у сфері інтелектуальної власності. Потребує приведення у відповідність актів національного законодавства між собою та із загальним законодавством України й забезпечення лібералізації, спрощення, прискорення, максимальної зручності для заявників процедур набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності. Також необхідне законодавче посилення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, вдосконалення правового регулювання економічних аспектів права інтелектуальної власності, в тому числі системи сплати зборів і мита за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, вдосконалення правового регулювання механізмів економічного стимулювання творчості тощо [10, с. 215].

Як зазначає, О. Блажівська, одне з дискусійних питань — це забезпечення суб'єктам права на належне та ефективне оскарження до апеляційної та касаційної інстанцій. Але ж апеляційне оскарження прямо не передбачено, а

відтак касаційне оскарження здійснюється до Верховного Суду (який відповідно до ст.36 Закону здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а в окремих визначених законом випадках, — як суд апеляційної та першої інстанції), у складі якого діє Касаційний господарський суд з відповідно утвореною палатою щодо захисту прав інтелектуальної власності щодо захисту прав інтелектуальної власності. Отже, право на захист має бути у суб'єктів однаково рівним та об'єктивним, а тому не вирішеними залишились питання, за якими ж правилами будуть тоді переглядатись такі спори. А тому, як приклад, може бути розглянута така модель — яка дозволить чіткіше дотриматись принципу інстанційності. Така конструкція мала б доповнитись наступним, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності діє та здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції за правилами та у справах, визначених (спеціальним) процесуальним законом. Нижня, можливо палата — як суд першої, а вища як суд апеляційної інстанції. На думку, судді, всі спори, незалежно від існуючих на сьогодні законодавчих критеріїв поділу спорів в сфері захисту прав інтелектуальної власності, мають бути передані Вищому суду з питань інтелектуальної власності і вказівка про це має бути передбачена прямо в спеціальному законі. Ще одним з питань, які мали б бути враховані й відображені в спеціальному законі, оскільки така законодавча конструкція зазначена в п.1 ч.1 ст.32 Закону — це процесуальний закон. Тому в подальшому має бути обговорена практиками і науковцями ідея поєднати, унормувати, згрупувати та виділити норми спеціального матеріального законодавства в сфері інтелектуальної власності та процесуального, виділивши останній в спеціальний процесуальний закон (кодекс) інтелектуальної власності. Така конструкція уніфікації зробить його доступним та зрозумілим [7].

Висновки до Розділу 2

На підставі проведеного дослідження, можна дійти до висновків, що головною правовою підставою утворення та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності є прийняття та внесення відповідних змін до Конституції України. Адміністративно-правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності дозволяє визначити його як спеціалізований суд, що діє як суд першої та апеляційної інстанції з розгляду спорів з питань інтелектуальної власності, який утворено відповідно до Указу Президента, складається з 21 судді, повноваження на сьогоднішній день визначені Господарським процесуальним Кодексом нашої держави. Створення нового Вищого суду з питань інтелектуальної власності поставило нові питання перед українським законодавцем, вітчизняною практикою та наукою, до яких належать проблемні аспекти назви суду, розмежування компетенції судів, територіальна та інстанційна будова суду з питань інтелектуальної власності, професійна підготовка суддів зазначеного органу та багато інших. З урахуванням позитивного міжнародного досвіду, впровадження в судову систему інституту захисту прав інтелектуальної власності є досить прогресивним кроком, обґрунтованим і доцільним. Діяльність такого спеціалізованого інституту в системі судової влади, у випадку його вдосконалення, дозволить максимально професійно та ефективно здійснювати захист прав інтелектуальної власності, за умови вдосконалення правового статусу суддів, процедури їх підготовки та добору.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародна та європейська практика судового захисту прав інтелектуальної власності

Сучасна діяльність у сфері інтелектуальної власності регламентується міждержавними та національними законодавчо-правовими актами. Основні поняття інтелектуальної власності у міжнародному розумінні визначено положеннями міжнародного права з проблем інтелектуальної власності, що почало формуватися на основі міждержавних угод, укладених ще в ХІХ сторіччі. Першим міжнародним документом, положеннями якого було окреслено поняття «інтелектуальна власність», стала підписана одинадцятьма державами світу в 1883 р. Паризька конвенція з охорони промислової власності (далі - Паризька конвенція). У 1993 році склад учасників Паризької конвенції налічував уже 108 країн, у тому числі учасником конвенції стала й Україна. На продовження процесу розвитку охорони авторських прав у світі в 1886 році десятьма державами було підписано Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів. У преамбулі Бернської конвенції проголошено її мету: охороняти настільки ефективно і однаково, наскільки це можливо, права авторів на їхні літературні та художні твори. Бернською конвенцією визначено чіткі критерії для надання такої правової охорони. Зараз учасниками цієї конвенції є також уже більше 100 країн [39, с. 13].

Крім того, звертаючись до міжнародно-правового досвіду врегулювання зазначеного питання, слід зазначити, що складні спори у сфері інтелектуальної власності визнаються суддями як такі, що потребують технічних або природничих знань, а також спеціальних знань з питань правової охорони інтелектуальної власності. Враховуючи відсутність у більшості суддів, які

працюють в судах загальної юрисдикції, таких знань, звернення до послуг арбітра, третейського судді набуває все більшого поширення в різних країнах також і серед резидентів. Найбільш відомими є асоціації та центри з арбітражного, посередницького та інших альтернативних форм врегулювання спорів з питань інтелектуальної власності, утворені у США, Сполученому Королівстві, Швейцарії, Нідерландах, Німеччині, Японії. Ці асоціації та центри врегулюють спори в сфері інтелектуальної власності серед національних власників прав. Хоча діяльність спеціалізованих патентних судів у економічно розвинених країнах спрямована на швидке та ефективне розв'язання суперечок між сторонами, слід зауважити, що патентні суди у країнах, де вони утворені, розглядають спірні питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти, які традиційно відносять до промислової власності, в той час як спори у сфері авторського права і суміжних прав є компетенцією судів загальної юрисдикції. Характерно, що існування патентних судів в таких країнах (Сполучене Королівство, Німеччина, Швеція) не є перешкодою для утворення арбітражних та посередницьких органів для вирішення суперечок в сфері інтелектуальної власності [48].

Так звані «патентні суди» як окрема ланка судової системи держави створені та діють в багатьох країнах Європейського співтовариства, в яких ефективність системи спеціалізованих патентних судів випробовувалась протягом тривалого часу. Так, наприклад, патентний суд, який складається із юристів та фахівців різних галузей знань, діє в Австрії. До його компетенції віднесено вирішення спорів, що виникають в сфері промислової власності, зокрема про визнання патентів недійсними. У Великобританії функціонує дворівнева система патентних судів: нижчий рівень цієї системи представлений Патентним судом графства, в якому суддею одноосібно розглядаються менш складні судові справи, верхній – Патентним судом, що входить до складу Високого суду, в якому колегіально розглядаються більш серйозні позови. Протягом тривалого часу успішно функціонує Федеральний патентний суд Німеччини. До його функцій належать заслуховування апеляцій на рішення,

ухвалені німецьким відомством по патентам та торговим знакам щодо реєстрації або відмови в реєстрації патентів або товарних знаків, а також розгляд позовів, пов'язаних з функціонуванням патентів. Водночас справи щодо порушення прав промислової власності підвідомчі загальним цивільним (земельним) судам. Судовий розгляд у Федеральному патентному суді Німеччини відбувається за участі колегії суддів (три або п'ять суддів), що мають відповідну професійну кваліфікацію (розгляд справ щодо товарних знаків передбачає участь суддів виключно з юридичною освітою; розгляд справ, пов'язаних з патентами передбачає участь суддів з юридичною та науково-технічною освітою, відповідно до об'єкта дослідження) [2, с. 55].

Поряд із судами загальної юрисдикції, в багатьох країнах світу запроваджено підсистеми спеціалізованих судів, які можуть: становити систему лише місцевого рівня (суди у справах неповнолітніх); діяти при державних установах (фіскальні, податкові суди); діяти як самостійні установи (Федеральний патентний суд ФРН); існувати як суди при недержавних організаціях [74].

Відповідно до положень Угоди ТРІПС Сполучені Штати Америки, як і багато інших країн, передбачають можливість подання цивільних позовів у справах про порушення прав інтелектуальної власності, включаючи права на винаходи, об'єкти авторського права, торговельні марки та комерційну таємницю. У Сполучених Штатах Америки такі позови в рамках цивільного судочинства здійснюються в порядку судового провадження. У багатьох інших країнах захист прав інтелектуальної власності здійснюється в порядку адміністративного провадження в адміністративних судах. Відповідно до міжнародних стандартів прийнятними є обидва методи захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно до Угоди ТРІПС цивільні позови про захист прав інтелектуальної власності повинні передбачати вжиття заходів заборонного характеру та відшкодування збитків. Подібні позови спрямовані на захист прав інтелектуальної власності з точки зору забезпечення прав приватних осіб. У ході провадження в цивільних справах на власника прав

інтелектуальної власності лягає тягар проведення переговорів про врегулювання спору або він має добиватися застосування юридичних засобів захисту своїх прав. Споживачі не мають права подавати позови, хоча в багатьох країнах, включаючи Сполучені Штати Америки, споживачам дозволяється подавати позови у випадку деяких порушень прав інтелектуальної власності на підставі законодавства про захист від недобросовісної конкуренції або антимонопольного законодавства [23, с. 45].

Якщо розглядати досвід судового захисту прав інтелектуальної власності в Австрії, то можна звернути увагу на діяльність у даній державі Патентного суду, до складу якого входять юристи та фахівці різних галузей знань, що на нашу думку було б доцільно запровадити і в Україні. Такий досвід був би цілком корисним та ефективним для нашої держави. Цікавим є той факт, що в Австрії діє Закон 1946 року, який регулює розгляд Патентним судом спорів про визнання патентів недійсними. Окремо, відповідно до Закону 1955 року розглядаються трудові спори з питань інтелектуальної власності, що виникають між роботодавцем-підприємцем та найманим працівником, ці питання можуть бути винесені і на розгляд третейських судів.

Звертаючись до провідного досвіду Німеччини у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності, з урахуванням федеративного устрою зазначеної держави, варто відзначити таку особливість побудови її судової системи, до якої входять суди таких юрисдикцій як – адміністративна, фінансова, трудова, соціальна, дисциплінарні суди та Федеральний патентний суд. Ми звернемо увагу саме на діяльність Федерального патентного суду. Як зазначають науковці, за своєю будовою, умовно, цей суд являє собою чотири ланкову будову, другою серед яких називають апеляційний суд (Landesgericht).

Якщо розглядати повноваження Федерального патентного суду, то порівняно із новоутвореним спеціалізованим судом в Україні, названий суд має такі повноваження: апеляційний розгляд справ, з яких однією стороною є Німецьке відомство по патентам та торговим знакам, і якщо спір виникає відносно реєстрації чи відмови у реєстрації патентів чи товарних знаків. І ще

одним із повноважень зазначеного суду є розгляд спорів, що виникають із самої діяльності, в якій застосовується патент, чи з приводу самого патенту. Характерною особливістю, яку виділяють науковці в діяльності Федерального патентного суду Німеччини, є правовий статус його суддів. Якщо розглянути порядок формування суддівського корпусу, то можна відзначити таку його особливість, що він здійснюється з резерву високоякісних професіоналів вищезгаданого Федерального відомства, тобто тієї державної установи, рішення якої в майбутньому цей суддя розглядатиме. Такий стан речей є абсолютно не характерним для України, і на нашу думку пов'язаний, перш за все, із правовою свідомістю українців та її високим рівнем серед громадян Німеччини. Тобто рівень довіри суспільства до таких спеціалізованих установ настільки високий, що порядок обрання суддів здійснюється в такому порядку.

Дещо подібним з вітчизняним, на нашу думку, є апеляційний розгляд спорів з питань інтелектуальної власності, зокрема для Федерального патентного суду також є характерним судовий розгляд у складі колегії з 3 чи 5 суддів, залежно від складності справи. Судді апеляційного суду також мають відповідати встановленим вимогам щодо кваліфікації, зокрема існує освітня вимога щодо справ з питань товарних знаків необхідна наявність юридичної освіти, а у справах з питань пов'язаних з патентом постає вимога щодо наявності юридичної та науково-технічної освіти, залежно від об'єкту спору. З цього приводу, можемо зазначити, що такі вимоги щодо освіти є достатньо обґрунтованими і на нашу думку цілком можуть мати позитивний досвід їх впровадження в Україні.

На відміну від Німеччини, де патентна юстиція «в чистому вигляді» існує з 1961 року, в Швейцарії такий досвід налічує менше ніж 3 роки. Адже Швейцарський федеральний патентний суд (нім. Bundespatentgericht, фр. Tribunal fédéral des brevets) розпочав свою діяльність з 2012 року, взявши на себе юрисдикцію 26 окремих кантональних судів. Він є швейцарським федеральним судом, до компетенції якого належить розгляд конкретних юридичних питань, пов'язаних з патентами. Суд розташований у м. Санкт-

Галлені. У Швейцарії суд має виключну юрисдикцію щодо Швейцарії/Ліхтенштейну унітарних патентів, не залежно від того, чи є ці унітарні патенти європейськими, чи національними, у питаннях щодо достовірності та розв'язання спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності; щодо попередніх і запобіжних заходів та правозастосовних рішень, прийнятих у зв'язку з його виключною юрисдикцією. Суд складається з панелей суддів — як юристів, так і технічно кваліфікованих суддів. Доцільно зауважити, що позитивний досвід патентного судочинства відомий й іншим країнам світу. Різниця в процедурах розгляду спорів з порушення прав інтелектуальної власності, організації патентних судів, однак, не позбавляє сенсу власне ідею їх створення [18, с. 131].

Досліджуючи міжнародний досвід, можемо зазначити, що не лише Україна на сьогодні знаходиться на шляху розбудови спеціалізованої системи судів з розгляду спорів з питань інтелектуальної власності, такий етап характерний і для Фінляндії. На сьогодні в рамках діяльності Уряду Фінляндії розроблено відповідну програму, як передбачає створення спеціалізованого суду у сфері прав інтелектуальної власності. На сьогодні Фінляндія також має розмежовану юрисдикцію справ з питань інтелектуальної власності між різними судами. Зокрема розгляд спорів з питань авторських прав належить до відомства районних судів Фінляндії. Одним з найбільш досвідчених у цій галузі називають Хельсинський Районний Суд, який заслуховував більшість справ з питань промислової інтелектуальної власності, і маючи багаторічний досвід втратив свої повноваження після створення спеціалізованого суду. Також планується реформа апеляційного перегляду спорів з питань інтелектуальної власності, який на сьогодні відноситься до компетенції Апеляційної Ради Національної Ради з патентів та реєстрації. На сьогодні судова система Фінляндії знаходиться в стані централізації та спеціалізації у сфері розгляду спорів з питань інтелектуальної власності.

У кінці 2014 року в Пекіні, Гуанчжоу та Шанхаї почали працювати спеціалізовані суди з інтелектуальної власності. Суди розглядають цивільні

справи, що стосуються порушення прав інтелектуальної власності. Апеляції на рішення судів подаються до місцевих високих народних судів. Суд з інтелектуальної власності в Пекіні – єдиний, до компетенції якого належить також розгляд адміністративних справ, у тому числі щодо видачі та анулювання прав інтелектуальної власності та визнання товарних знаків добре відомими. Він складається з чотирьох підрозділів. Один з них – адміністративний, два – для слухань цивільних справ і один – для повторного розгляду справ. У суді працюють 25 досвідчених у сфері інтелектуальної власності суддів, які мають великий стаж і відомі в юридичному середовищі. Суд в промисловому центрі Китаю – Гуанчжоу – складається з окремих підрозділів для розгляд справ про патенти, товарні знаки, авторське право і недобросовісну конкуренцію. В ньому працюють 10 суддів [1, с. 5].

Окрім того, функцію другої апеляційної інстанції у спорах з питань інтелектуальної власності виконують спеціальні патентні суди у якості самостійної і незалежної судової інстанції. У США – це Апеляційний суд США з митних та патентних справ, у Німеччині – Патентний суд. У окремих державах апеляція може бути подана до органу державного управління (у Великобританії – міністерство торгівлі) або орган адміністративної юстиції (у Франції та Італії – Державна Рада) [63, с. 65].

С. С. Єсімов, досліджуючи адміністративно-правові аспекти захисту прав інтелектуальної власності в Україні, не оминув міжнародний досвід з цього питання, на прикладі авторських прав, і зазначає, що світова практика свідчить, що ефективне регулювання відносин інтелектуальної власності, коли держава забезпечує потужне стимулювання творчого процесу, а автор твору чітко уявляє собі свої права та повністю впевнений в тому, що закон буде гарантом цих прав як на території його країни, так і за її межами, може стати не тільки катализатором культурного розвитку суспільства та держави, але й однією з пріоритетних галузей економіки. У цьому зв'язку подальші наукові розробки у сфері адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності є, на думку автора, необхідними та перспективними на підставі розробки методів і

програмних засобів, що реалізують зовнішні зв'язки між об'єктами багатовимірної моделі даних для зменшення складності алгоритму їх вилучення та, відповідно, установлення адміністративно-правових режимів захисту авторських прав у віртуальному середовищі Інтернету [25, с. 131]. На нашу думку, такий стан речей був би доцільним не лише у сфері захисту авторських прав, але і в інших сферах прав інтелектуальної власності. В сучасних умовах розвитку електронної комерції та торгівлі, мережа Інтернет несе в собі масу загроз порушення прав інтелектуальної власності, що в черговий раз обумовлює необхідність посилення міжнародної співпраці з цих питань, приведення вітчизняного законодавства до відповідності міжнародним та європейським стандартам, для посилення успішної євроінтеграції нашої держави, але головною метою цього процесу, звичайно, має стати забезпечення прав інтелектуальної власності.

На думку, О. Кадетової, значну цікавість для України має становити досвід Республіки Молдова в галузі забезпечення поваги до інтелектуальної власності, зокрема за допомогою інформаційно-просвітницької кампанії серед державних органів та молоді. Зазначений документ був представлений до ВОІВ у 2015 р.. У документі описується суттєвий прогрес, досягнутий Молдовою при виконанні Національної стратегії в галузі інтелектуальної власності. Діяльність була зосереджена на досягненні трьох цілей: формування збалансованого законодавства у сфері інтелектуальної власності; зміцнення інституційної основи інтелектуальної власності та проведення інформаційно-просвітницьких кампаній серед громадськості. Також у Республіці Молдова захист прав інтелектуальної власності може дуже ефективно здійснюватися на кордонах. Шляхом подання заявки в режимі онлайн і без будь-яких додаткових формальностей правовласники користуються захистом їхніх прав на кордонах без необхідності сплати будь-яких мит або зборів. Працівники митної служби мають доступ до систем інформації про ризики й офіційних баз даних Національного відомства інтелектуальної власності та зобов'язані припиняти митне очищення, а також надавати правовласникам можливість порушення

судових розглядів за наявності підозри у тому, що товари є контрафактними. Такий механізм широко використовується іноземними правовласниками. Позитивним кроком у цьому для України є те, що в найближчому майбутньому планується з'єднати інформаційні системи митних органів Республіки Молдова, Румунії та України з метою подальшого запобігання торгівлі контрафактними товарами [30, с. 100].

Досвід зарубіжних країн переконливо свідчить про те, що існує тенденція до кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, у Бельгії, Болгарії, Чехії, Польщі, Угорщині, Федеративній Республіці Німеччині право інтелектуальної власності регулюється в основному лише двома законодавчими актами: «Про авторське право й суміжні права», «Про промислову власність». У таких державах, як Австрія, Франція, законодавство в галузі інтелектуальної власності повністю кодифіковано. В Україні також була спроба кодифікації законодавства в цій сфері, але вона виявилася невдалою. Так, 7 червня 2004 р. був зареєстрований у Секторі реєстрації документів Верховної Ради України Кодекс України про інтелектуальну власність. Утім цей законопроект зазнав критики з боку науковців та практиків.

Враховуючи вищесказане, хочу запропонувати певні кроки щодо вирішення проблеми нормативно-правового забезпечення функціонування сфери інтелектуальної власності, що на сьогодні є надзвичайно актуальним завданням.

Перш за все повинні бути зроблені певні поправки та зміни в законодавстві України щодо відносин, які виникають з приводу інтелектуальної власності. Закони України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність із Цивільним кодексом

України, що має негативний вплив на захист прав інтелектуальної власності. Наприклад, не врегульовано належним чином питання охорони комп'ютерних програм як об'єктів авторського права, існує потреба у розробці методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Також, має бути запроваджено більш

ефективний захист прав на результати наукових досліджень від їх несанкціонованого використання та інших прав інтелектуальної власності, що стає дедалі більш поширеним (привласнення результатів наукової праці).

По друге, є недостатня кількість спеціально підготовлених суддів, що ускладнює вирішення спорів судами загальної юрисдикції та спеціалізованими судами. Тому, вважаю, що доцільним було б сприяння створенню програм для фахівців у сфері інтелектуальної власності, завдяки яким вони могли б удосконалювати свої знання та завдяки залученню європейських експертів у сфері інтелектуальної власності, могли б більше зрозуміти специфіку законодавства ЄС.

Під час кодифікації чинного законодавства України у сфері захисту права інтелектуальної власності вважаю за потрібне взяти за основу кодифіковані акти провідних європейських держав, таких як Франція, Австрія, але варто також врахувати особливості і вітчизняної правової системи. Адже копіювання правової бази інших держав не призведе до покращення ситуації, бо кожна держава має ще і свої традиції, менталітет, релігію, які також накладають відбиток на формування правової системи.

Ще одним важливим кроком є зосередження всіх правових норм та правил, що стосуються охорони права інтелектуальної власності в одному законодавчому акті, оскільки це полегшило б користування законодавством про інтелектуальну власність.

Таким чином, міжнародний досвід правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності показує позитивну практику існування спеціальних судів з розгляду зазначеної категорії справ. Впровадження такого досвіду у національну судову систему України є досить прогресивним та успішним кроком на шляху до посилення успішної інтеграції нашої держави у європейське співтовариство. Судова практика у зазначеній сфері у різних державах має різноманітний характер, що обумовлено особливостями національних систем. Так існує тенденція, де всі справи з питань інтелектуальної власності підвідомчі єдиному спеціалізованому суду, є

практика розмежування патентного та авторського прав між патентними судами та судами цивільної юрисдикції. Зауважимо, що такі системи є ефективними у обох випадках, але вони забезпечені належним рівнем правового регулювання і досконалим процесуальним забезпеченням цих питань. Тому, щодо України зазначимо, що впровадження такого прогресивного досвіду у сфері вирішення спорів з питань інтелектуальної власності є важливим кроком, але потребує належного його вдосконалення для того, щоб результат проведеної реформи був позитивним, і зрештою досягнуто його головну мету – захист прав і інтелектуальної власності людини.

3.2. Сучасні тенденції розвитку та функціонування в Україні інституту судового захисту прав інтелектуальної власності

В Україні відбувається процес якісного оформлення національної системи інтелектуальної власності. Пов'язується це, насамперед, з підписанням Угоди про асоціацію України з ЄС, та відповідно — з узятими на себе зобов'язаннями щодо імплементації європейських стандартів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності до національного правового поля. Крім цього, захист прав інтелектуальної власності обраний як стратегічний вектор розвитку України, що зможе вивести її на значно більш високі позиції у світових рейтингах інвестиційної привабливості й інноваційного розвитку. Відповідно, дії урядових інституцій у напрямі реформування національного законодавства мають відображати як взяті на себе Україною зобов'язання за підписаними міжнародними угодами, так і стати відбиттям провідних світових, і не лише європейських, стандартів у цій сфері суспільних відносин. У цьому сенсі корисним є вивчення досвіду пострадянських країн, що мали спільне коріння, спільні інституції та правове середовище, та котрі, як і Україна, також обрали європейський шлях розвитку та досягли на ньому позитивних зрушень. У цьому разі мову вести доцільно про такі країни, як Грузія, Молдова тощо.

Забезпечення реалізації та захисту прав усіх учасників (суб'єктів) відносин інтелектуальної власності належить сьогодні до пріоритетних завдань правового регулювання. Цьому сприяє ряд факторів, у тому числі формування здатного для його втілення у життя законодавства та повноцінної судової практики, завдяки якій формуються узагальнені єдині підходи до вирішення спорів, пошук адекватних форм і способів захисту прав авторів, виконавців, винахідників, розвиток наукових досліджень та ін. Законодавство про інтелектуальну власність за своїм характером є комплексним, його основу, як відомо, становлять положення Конституції України, яка у ст. 41 закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності, а у ст. 54 – гарантує громадянам свободу

літературної, художньої та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Норми про захист права інтелектуальної власності знайшли своє відображення у Цивільному, Господарському, Кримінальному кодексах України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення та у спеціальних законах України у сфері інтелектуальної власності. На виконання законодавчих актів у цій сфері сьогодні розроблено і діє близько 100 підзаконних актів. Ці кодекси містять норми, спрямовані на посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Водночас основним системним законодавчим актом у сфері захисту прав інтелектуальної власності з 2003 р. є Цивільний кодекс України, який вперше об'єднав норми, що забезпечують охорону прав на результати творчої інтелектуальної діяльності, в окремій книзі. Позитивним слід визнати і включення до Загальної частини норм про наслідки порушення права інтелектуальної власності та її захист. Останній має здійснюватися однаково стосовно всіх її об'єктів. Однак хоча захист права інтелектуальної власності у ЦК України певною мірою був удосконалений, попри всі позитиви його не можна визнати бездоганим. Слід враховувати, що процес кодифікації норм, які регулюють захист прав на результати творчої діяльності, в Україні відбувався досить складно і супроводжувався численними дискусіями.

Об'єкти права інтелектуальної власності за своєю природою і характером є дуже різними. Досить нагадати, що у ЦК України за особами, яким належать такі нематеріальні блага, як: твори літератури, науки і мистецтва та суміжні права; винаходи і корисні моделі, промислові зразки – були закріплені виключні права на використання, що впливає і на специфіку способів їх захисту. Беззаперечним є також факт, що у змісті інтелектуальних прав і речового права власності є істотні відмінності, що призводить до принципово різних способів їх реалізації та захисту.

Стрімкі новації у сфері інтелектуальної власності як позитивного, так і негативного характеру, впливають на необхідність постійного пошуку шляхів реформування інституційного й організаційного управління національними системами правової охорони інтелектуальної власності, вдосконалення процедур і механізмів захисту прав інтелектуальної власності тощо.

У цьому сенсі можна цілком погодитися з твердженнями, закріпленими в аналітичних матеріалах до слухань зі стратегії розвитку національної системи інтелектуальної власності, що відбулися в жовтні 2014 р. у Комітеті з питань науки і освіти Верховної Ради України. Зокрема, зазначалося, що «структурними елементами будь-якого суспільства, орієнтованого на інтелектуальну власність, виступають політична свобода, законодавча основа, життєво важливі установи, а також культура, заснована на інтелектуальній власності. Для того, щоб виявити цінність інтелектуальної власності для суспільства та реалізувати її повною мірою, має існувати відповідне середовище, у якому ці складові присутні та досконало функціонують. Відсутність будь-якого з них призводить до застою і занепаду економіки, зникнення творчого духу і винахідництва, є причиною нежиттєздатного клімату для бізнесу, втрати його стабільності або надійності». Саме ці чинники розглядаються професійним середовищем як вихідні положення при розробці національної стратегії розвитку національної системи інтелектуальної власності, що має розглядатися виключно в сукупності політичних, інституційних, технологічних економічних, правових, інноваційних, освітньо-наукових і культурологічних складових. При цьому, зрозуміло, значна увага має відводитися процесу якісного оновлення національного законодавства, що має оперативно реагувати на виклики внутрішнього та зовнішнього характеру. Серед принципів, на яких має будуватися національне законодавство у сфері інтелектуальної власності, потрібно назвати принципи законності, справедливості, доцільності, ефективності, чіткої ієрархії правових норм, повноти регулювання суспільних відносин, наявності закладених механізмів, які забезпечують правореалізацію

гарантованих прав на об'єкти інтелектуальної власності та якісний, ефективний і своєчасний захист таких прав.

Окремим напрямом реформування національної системи правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності має стати інституційне оновлення цієї системи. Адже держава має виконувати свої функції з правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, зокрема наявністю професійних інституцій, що беруть участь у забезпеченні таких процесів. Це стосується як національних патентних відомств, так й інших урядових органів, чия діяльність безпосередньо чи опосередковано пов'язана з інтелектуальною власністю, інноваційною, науковою діяльністю, освітою тощо. Крім цього має бути забезпечено реалізацію охоронної функції права у сфері інтелектуальної власності, для чого мають бути сформовані й активно співпрацювати правоохоронні, судові, митні органи, в яких відповідні підрозділи спеціалізуються саме на питаннях інтелектуальної власності.

Передумовою для проведення даної реформи стало прийняття декількох урядових документів. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р була схвалена Конвенція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Ідеологія її розробки була побудована на необхідності розв'язання стратегічних завдань, що стоять перед країною в цілому та урядом зокрема. Такі завдання нині визначаються як планами діяльності Уряду, так і Стратегією сталого розвитку «Україна — 2020», затвердженою ще у січні 2015 року Указом Президента України. Сфера інтелектуальної власності впливає на втілення декількох напрямів, визнаних у Стратегії векторами реформи. У першу чергу мова йде про розбудову України як держави з сильною економікою та передовими інноваціями (вектор розвитку). Не менш важливим є й вектор безпеки, в межах якого має відбутися реформа захисту інтелектуальної власності. Значною мірою сфера інтелектуальної власності впливає й на інші стратегічні вектори (наприклад, створення відомого бренду держави), які влада ставить на меті досягти спільними зусиллями.

Як свідчить аналіз законодавства, суд може досить ефективно впливати на порушника інтелектуальних прав, приймаючи, зокрема, рішення про: вжиття негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувались переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єктів права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

У Концепції з урахуванням передового досвіду іноземних держав з розвиненою економікою було запропоновано запровадження дворівневої структури державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Таке реформування являє собою скорочення адміністративного апарату, що існує сьогодні, доки система організації державного управління має трирівневу структуру з функціями, які значною мірою дублюються. Два роки тому сфера правової охорони інтелектуальної власності перейшла з-під порядкування МОН України до МЕРТ України. Останнє намагається вибудувати не просто шляхи комерціалізації інтелектуальної власності (те, що увесь час закидають представникам технічної, суспільної та гуманітарної сфери як основний недолік їх діяльності), але й вибудувати необхідні сегменти інноваційної системи, за допомогою яких творець, винахідник, іноватор буде здійснювати дослідження, в яких зацікавлений національний бізнес.

Забезпечення реалізації та захисту прав усіх учасників (суб'єктів) відносин інтелектуальної власності належить сьогодні до пріоритетних завдань правового регулювання. Цьому сприяє ряд факторів, у тому числі формування здатного для його втілення у життя законодавства та повноцінної судової практики, завдяки якій формуються узагальнені єдині підходи до вирішення спорів, пошук адекватних форм і способів захисту прав авторів, виконавців, винахідників, розвиток наукових досліджень та ін. Норми про захист права інтелектуальної власності знайшли своє відображення у Цивільному, Господарському, Кримінальному кодексах України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення та у спеціальних законах України у сфері інтелектуальної власності. На виконання законодавчих актів у цій сфері сьогодні розроблено і діє близько 100 підзаконних актів. Ці кодекси містять норми, спрямовані на посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. Водночас основним системним законодавчим актом у сфері захисту прав інтелектуальної власності з 2003 р. є Цивільний кодекс України, який вперше об'єднав норми, що забезпечують охорону прав на результати творчої інтелектуальної діяльності, в окремій книзі. Позитивним слід визнати і включення до Загальної частини норм про наслідки порушення права інтелектуальної власності та її захист. Останній має здійснюватися однаково стосовно всіх її об'єктів. Однак хоча захист права інтелектуальної власності у ЦК України певною мірою був удосконалений, попри всі позитиви його не можна визнати бездоганним. Слід враховувати, що процес кодифікації норм, які регулюють захист прав на результати творчої діяльності, в Україні відбувався досить складно і супроводжувався численними дискусіями. Об'єкти права інтелектуальної власності за своєю природою і характером є дуже різними. Досить нагадати, що у ЦК України за особами, яким належать такі нематеріальні блага, як: твори літератури, науки і мистецтва та суміжні права; винаходи і корисні моделі, промислові зразки – були закріплені виключні права на використання, що впливає і на специфіку способів їх захисту. Беззаперечним є також факт, що у

змісті інтелектуальних прав і речового права власності є істотні відмінності, що призводить до принципово різних способів їх реалізації та захисту [40, с. 803].

При аналізі існуючої системи захисту прав інтелектуальної власності деякими авторами була розглянута робота юридичних фірм. Встановлено, що в Україні останнім часом все більше юридичних організацій готові надати своїм клієнтам комплекс послуг в області оформлення, охорони й захисту прав інтелектуальної власності: від підготовки документів до успішної реєстрації й видачі патентів на об'єкти інтелектуальної власності. Такі організації, постійно розширюючи спектр послуг, що надаються, включаючи консалтинг в області інтелектуальної власності, судовий захист власників прав інтелектуальної власності, експертизу різних проектів, розробку схем по оптимізації оподаткування з використанням об'єктів інтелектуальної власності, прагнуть надати максимальну допомогу своїм клієнтам. Юристи й патентні повірені таких юридичних фірм здійснюють ефективну взаємодію з Державним Департаментом інтелектуальної власності, Українським інститутом промислової власності, Українським агентством з авторських і суміжних прав, а також громадськими організаціями, які займаються питаннями інтелектуальної власності [29, с. 30].

Саме тому, колектив авторів доходить до висновків, що захист прав об'єктів інтелектуальної власності не тільки державними, а й недержавними органами має велике значення, йому приділяється особлива увага. Але, не зважаючи на дії держави, які направлені на вирішення питань порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, у нашій країні все ж таки залишається чимало недоліків в цій галузі, серед яких є такі, що можуть бути вирішені організаційними заходами. До них, зокрема, належать необізнаність суб'єктів права щодо питань інтелектуальної власності та недостатня кваліфікація суддів в області інтелектуальної власності через брак специфічних знань та інші [61].

Деякі практики, звертають увагу на сучасні проблеми у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності і зазначають, що серед них проблемні

питання саме в концепції створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, яка містить такі прогалини:

Зокрема проблема дотримання принципу територіальності, яка полягає на сьогодні в тому, що цей принцип не дотримано, оскільки місцезнаходження спеціалізованого суду передбачено у столиці., що на думку науковців спричинить проблему територіальної доступності зазначеного суду для пересічних громадян.

Наступною проблемою, знову ж таки наголошують автори – це проблема процесуального регулювання діяльності суду. Неврегульованим залишається питання непозовного провадження у господарсько-процесуальному Кодексі, який прийнято зі змінами. Наприклад, відомо, що процес визнання торгової марки добре відомою не здійснюється за допомогою позовного процесу. Тобто якщо діяльність суду з питань інтелектуальної власності буде здійснюватися в рамках господарського процесуального Кодексу, то це створює саме проблему для такої процедури.

Не менш важливою на сьогодні продовжує залишатися проблема формування професійного суддівського корпусу, який буде здійснювати розгляд спорів з питань інтелектуальної власності новоствореним судом. Тут науковці висловлюють думку, що для забезпечення високопрофесійних суддів у цій сфері необхідно звернути увагу на поєднання таких ключових характеристик як досвід роботи на посаді судді та відповідна освіта у сфері інтелектуальної власності, досвід роботи у зазначеній сфері. Тому на сьогодні, на нашу думку необхідно ще раз більш детально переглянути вимоги до майбутніх суддів, конкурс на заміщення вакантних посад яких уже оголошено, але зазначимо, що їх правовий статус ще потребує вдосконалення.

Крім того науковці не визнають такого нововведення як обмеження участі спеціаліста у процесі вирішення спорів з питань інтелектуальної власності, зокрема його участь зводиться до такої функції як допомога суду у застосуванні технічних засобів. Проте, з практичної точки зору більш обґрунтованим була б участь спеціаліста, якого можна було б залучати до розгляду спору для

встановлення фактичних обставин справи, наданні усних консультацій чи роз'яснень з питань інтелектуальної власності [15]. З цього привод також висловлюють свою думку автори Г. К. Дорожко та Н. В. Марченко, і зазначають, що судові позови із захисту прав інтелектуальної власності є достатньо специфічними у розумінні застосування спеціальних знань, окрім правових. Так автори зазначають, що окрім юридичних знань, потрібні ще й технічні знання, саме тому залучалися судові експерти з питань інтелектуальної власності. В Україні за роки незалежності накопичився певний досвід з проведення судової експертизи у зазначеній сфері, але на сьогодні відсутні єдині методичні розробки з питань проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Судова експертиза призначається для вирішення питань особливо у сфері інтелектуальної власності вона є найбільш доцільною. Судовий експерт допомагає судді у розгляді технічних питань щоб можна було виявити ті чи інші докази при порушенні прав, зробити незалежні висновки, спираючись на факти і досвід експерта [24, с. 117]. Виходячи із наведених аргументів, ми звертаємо увагу на те, що участь експерта просто необхідна у розгляді спорів з питань інтелектуальної власності.

Ми не зовсім згодні, що територіальна віддаленість спричинить не доступність суду з питань інтелектуальної власності. На нашу думку, досить доцільно саме таке його розташування. Оскільки справ з питань захисту прав інтелектуальної власності не настільки багато порівняно з кримінальними, адміністративними чи господарськими, цілком доцільно, ми вважаємо, якщо судова система захисту прав інтелектуальної власності буде більш централізованою, оскільки це дозволить забезпечити економічне заощадження державних коштів. Тому що розгалужена система судів з питань інтелектуальної власності потребує державного фінансування, оскільки кожен суд має апарат, який також необхідно матеріально забезпечувати. Тому, з огляду на те настільки виправданим є створення такої розгалуженої системи судів це досить велике питання. Крім того, на сьогодні в процесуальному законодавстві досить часто використовується система конференційного зв'язку,

що дозволяє розглядати справи, за умови віддаленості сторін спору за допомогою відео конференційного зв'язку через мережу Інтернет. На нашу думку, досить доцільним буде використання такого засобу і в розгляді спорів з питань інтелектуальної власності, що дозволить сторонам такого спору, які знаходяться віддалено приймати участь у судовому засіданні без перешкод.

Орлюк О. П., зазначає що законодавству з інтелектуальної власності можна надати ще одну характеристику — суперечливість. Насамперед це стосується наявності ЦК України та спеціальних законів, що регулюють сферу інтелектуальної власності, які й досі не приведені між собою у відповідність. Це ж стосується і багатьох інших галузевих законів, в яких щонайменше понятійний апарат суттєво різниться. Це стосується і ГК України, і Бюджетного, і Податкового кодексів, бухгалтерського законодавства тощо. Все це загалом породжує наявність спорів, які нерідко передаються на вирішення до судових органів, з метою захистити порушені права інтелектуальної власності [47, с. 17].

Особливо потребує вирішення проблема правового регулювання судового захисту прав інтелектуальної власності. Законодавство України за останні роки зазнало дуже багато змін, які спричинені європейськими прагненнями України стати рівноправним членом міжнародної спільноти. Саме на виконання міжнародних зобов'язань в Україні створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Але сьогодні потребує негайного врегулювання питання його компетенції та діяльності. А відповідно з цим потребує вирішення питання розмежування спорів з питань права інтелектуальної власності між судами, це стосується і господарський, і адміністративних, а також судів загальної юрисдикції до підвідомчості яких належить розгляд цивільних спорів з інтелектуальної власності.

Таким чином, здійснення судово-правової реформи є важливим кроком на шляху демократизації державного і суспільного життя, захисту прав і свобод людини і громадянина. Нове законодавство про судочинство відповідає Конституції України та дозволяє вдосконалити організаційне забезпечення

судів, наповнити кадровий склад судів висококваліфікованими спеціалістами, що, у свою чергу, має підвищити рівень правосуддя. Для забезпечення гарантованого Конституцією права на судовий захист, аналізуючи норми діючих процесуальних кодексів та новоствореного Закону «Про судоустрій і статус суддів» прослідковується неврегульованість ряду питань у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності та правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що порушує принцип доступу кожного до справедливого правосуддя. Для вирішення цих проблем необхідно створення відповідної робочої групи в парламенті для вивчення питання врегулювання діяльності ВСПІВ, врегулювати положення чинних кодексів, вирішити питання про розмежування юрисдикції українських судів, зокрема у сфері захисту прав інтелектуальної власності. З урахуванням позитивного міжнародного досвіду, впровадження в судову систему інституту захисту прав інтелектуальної власності є досить обґрунтованим і доцільним. Діяльність такого спеціалізованого інституту в системі судової влади дозволить максимально професійно та ефективно здійснювати захист прав інтелектуальної власності.

Подальшого розвитку набули наступні питання:

- правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- процесуальне регулювання діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- розмежування юрисдикції між судами що стосується спорів з питань інтелектуальної власності;
- професійна підготовка суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності;
- апеляційний та касаційних перегляд рішень Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Одним із перспективних та достатньо обговорюваних на сьогодні питань подальшого розвитку інституту судового захисту прав інтелектуальної власності є питання досудового врегулювання спорів у зазначеній сфері. Так, справедливо зазначає, Т. М. Трояновська [71, с. 193], що важливим напрямом

імплементатії світового досвіду вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності до законодавства України про судочинство є вдосконалення правового регулювання застосування позасудових способів вирішення зазначених спорів. недоцільно відносити такі способи, як внутрішній перегляд та арбітраж. Адже відповідно до змісту зазначених вище рекомендацій під внутрішнім переглядом розуміється перегляд спірного рішення, дії чи бездіяльності іншим спеціально уповноваженим органом, тобто вирішення публічно-правового спору в адміністративному порядку. Щодо такого способу, як арбітраж, то, як зазначено вище, публічно-правові спори не можуть бути предметом вирішення в третейському суді. Тому слід зупинитися на таких способах, як примирення, медіація та врегулювання шляхом переговорів. Аналіз літературних джерел і законодавства дозволяє стверджувати, що ні правова доктрина України, ні законодавство на сьогоднішній день чітко не розрізняють зазначені поняття. Водночас існують певні напрацювання щодо такого способу, як медіація. На сьогоднішній день найпоширенішим є розуміння медіації як виду альтернативного врегулювання спорів, методу вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації й проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який задовольняв би інтереси й потреби всіх учасників конфлікту.

Розглядаючи такий спосіб альтернативного вирішення публічно-правового спору, слід звернути увагу на таке: як з'ясовується з визначення медіації, вона, хоч і не обов'язково, пов'язана, як правило, зі взаємними поступками її сторін, спрямованих на досягнення мирової угоди. Як відомо, органи державної влади, місцевого самоврядування, за загальним правилом, не можуть скасовувати, відмінити, визнавати нечинними тощо власні рішення, зокрема й у сфері інтелектуальної власності. Зазначене положення постає насамперед із ч. 2 ст. 19 Конституції України [36], а також із відсутності відповідних вказівок у законодавчих актах, що визначають правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування. Тому на тій стадії, коли

рішення вже прийнято, застосування медіації в адміністративних справах за чинним законодавством є значно ускладненим. Зазначене підтверджується судовою практикою, де застосування такого способу вирішення публічно-правових спорів майже не зустрічається.

Підтримуючи ідею альтернативного вирішення спорів з питань інтелектуальної власності, О. П. Світличний, звертає увагу на досвід США у цьому напрямку. Зокрема, автор зауважує, що судова практика США свідчить, що більшість спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності просто не доходить до суду. Сторони, домовившись, приймають рішення вирішити спірне питання не звертаючись до суду. Серед альтернативних способів вирішення конфліктних ситуацій широкого застосування у всьому світі сьогодні набула медіація. Медіація походить від латинського слова *mediation*, що в перекладі означає посередництво. Тобто, медіація – це вирішення конфліктної ситуації за допомогою третьої сторони – медіатора, без звернення сторін конфлікту до суду. Відповідно до Директиви Європейського Парламенту та Європейської Ради №2008/52EG від 21 травня 2008 р. про окремі аспекти медіації у цивільних і торгових справах, з метою забезпечення кращого доступу до правосуддя ЄС, так і до позасудових процедур вирішення спорів має сприяти, зокрема, через запровадження медіаційних служб. У цьому документі мова йде про заходи щодо сприяння медіації. На відміну від судового врегулювання спору медіація має такі переваги: швидкість; конфіденційність; чесність процесу [64, с. 278].

Для захисту прав інтелектуальної власності перспективним є підтримка судом міжнародного комерційного арбітражу та третейського суду. Адже в Україні давно назріла необхідність активного використання альтернативних судовому способів захисту прав інтелектуальної власності. При цьому істотну роль у майбутньому має відігравати медіація. Крім того, необхідним виглядає посилення ролі Антимонопольного комітету України у процесі припинення недобросовісної конкуренції, яка притаманна сфері інтелектуальної власності. У цьому сенсі Україна має також скористатися досвідом європейських країн та може базуватися на європейських директивах у цій площині. Україна має

ставити за перспективу забезпечення її представниками участі в робочих групах Європейського комітету зі спостереження за порушеннями прав інтелектуальної власності. Має бути налагоджена активна співпраця з правоохоронними органами, зокрема Європолем, митними органами, зі спеціальними організаціями європейських країн, створеними для боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності [46, с. 67].

Реформування законодавства України триває, і це дає можливість сподіватися, що існуючі прогалини в системі нормативної охорони прав інтелектуальної власності та їх практичного захисту можна ефективно подолати. Отже, для подолання проблем, які виникають у сфері захисту інтелектуальної власності необхідності визначити систему охорони і захисту інтелектуальної власності як один з найважливіших пріоритетів діяльності уряду. Зокрема, Кабінету Міністрів України рекомендується притягнути до адміністративної відповідальності керівників підвідомчих Міністерству освіти і науки, Міністерству культури і туризму України підрозділів за факти порушень, наведених у звіті Рахункової палати України та Контрольно-ревізійного управління. Також потрібно передбачити в бюджетах державних телерадіокомпаній, законах України про Державний бюджет України на 2018 рік та наступні роки видатки на виплату винагороди за використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Нагальним питанням постає дотримання встановлених правових норм в галузі охорони та захисту інтелектуальної власності, підготовка кваліфікованих працівників, до компетенції яких належить вирішення спірних питань у зазначеній сфері. Від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світові й соціально-економічній системі.

Таким чином, проведений аналіз майбутніх перспектив розвитку та становлення інституту судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні вбачає такі напрямки удосконалення зазначеного питання: вирішення

проблеми процесуального забезпечення діяльності новоутвореного інституту (зокрема, деякі науковці вважають за доцільне прийняття окремого Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», а деякі наголошують на прийнятті процесуального кодексу, спрямованого на врегулювання діяльності суду); наступним, із перспективних напрямків розвитку, вчені вбачають у досудовому вирішенні спорів з питань інтелектуальної власності, як одного з найбільш дієвих сучасних інститутів швидкого досудового врегулювання, яке в свою чергу зменшить навантаження на суддів, сприятиме часовій економії розгляду спорів та матеріальній його складовій.

Висновки до Розділу 3

На підставі проведеного дослідження міжнародно-правового досвіду судового захисту прав інтелектуальної власності, можемо дійти до висновку, що загалом така практика має багаторічний позитивний досвід у багатьох провідних європейських державах та провідних державах світу.

Щодо подальших перспектив становлення і розвитку в Україні інституту судового захисту прав інтелектуальної власності, то варто зауважити, що багато питань на сьогодні залишилися відкритими, зокрема: правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності, правовий статус суддів зазначеного суду, питання апеляційного та касаційного перегляду справ, проблеми процесуального забезпечення діяльності зазначеного суду. Все це потребує негайного вирішення, оскільки цей суд не має достатніх правових підстав для початку своєї діяльності. Крім того, головною перспективою розвитку сучасного інституту захисту прав інтелектуальної власності, науковці вбачають у розвитку досудового вирішення спорів, зокрема шляхом медіації, як одного з найбільш ефективного вирішення спорів до судового провадження.

Встановлено, що майбутні перспективи розвитку та становлення інституту судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні вбачає такі напрямки удосконалення зазначеного питання: вирішення проблеми процесуального забезпечення діяльності новоутвореного інституту (зокрема,

деякі науковці вважають за доцільне прийняття окремого Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», а деякі наголошують на прийнятті процесуального кодексу, спрямованого на врегулювання діяльності суду); наступним, із перспективних напрямків розвитку, вчені вбачають у досудовому вирішенні спорів з питань інтелектуальної власності, як одного з найбільш дієвих сучасних інститутів швидкого досудового врегулювання, яке в свою чергу зменшить навантаження на суддів, сприятиме часовій економії розгляду спорів та матеріальній його складовій.

ВИСНОВКИ

Проведений у роботі детальний аналіз загальних засад судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні, перспектив подальшого розвитку даного інституту, дозволяє діяти наступних висновків:

- інститут судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні має тривалу історію його становлення. Реформування судової гілки влади здійснювало чималий вплив на стан судового захисту прав інтелектуальної власності, зокрема це впливало на підвідомчість та підсудність справ з питань інтелектуальної власності. Багаторічні дискусії, євроінтеграційні процеси, міжнародні зобов'язання, виклики сучасності все ж привели нашу державу до етапу створення спеціалізованого суду з питань захисту прав інтелектуальної власності. За роки незалежності багаторазово підіймалося питання розмежування судової юрисдикції між судами господарськими, загальними, адміністративними, постійні дискусії щодо їх підвідомчості та підсудності, привели науковців до думки про необхідність утворення спеціалізованого суду, до юрисдикції якого належатимуть всі справи з питань інтелектуальної власності, не залежно від суб'єктного складу спору;

- загально-правові захисту прав інтелектуальної власності в Україні засади – це те підґрунтя, на основі якого здійснюється діяльність новоствореного Вищого суду з питань інтелектуальної власності; це правові ідеї, які визначають стратегічний напрям діяльності держави у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні;

- судовий захист прав інтелектуальної власності – це передбачена чинним законодавством можливість будь-якої особи звернутися до спеціально уповноваженого суду - Вищого суду з питань інтелектуальної власності, за захистом своїх прав інтелектуальної власності, для відновлення цих прав і досягнення справедливості;

- адміністративно-правове регулювання діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це передбачена нормами чинного законодавства система принципів, засад утворення та діяльності, заходів

забезпечення діяльності, що спрямоване на досягнення основної мети – здійснення правосуддя, забезпечення прав і законних інтересів людини і громадянина, держави;

- адміністративно-правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначені нормами чинного вітчизняного законодавства, до складу якого входять і ратифіковані міжнародні договори, права та обов'язки, компетенція, порядок утворення та діяльності, порядок ліквідації, порядок призначення на посаду суддів, порядок матеріально-технічного забезпечення для здійснення неупередженого, справедливого правосуддя у сфері інтелектуальної власності;

- за своїм правовим статусом Вищий суд з питань інтелектуальної власності є судом першої та апеляційної інстанції, що є абсолютною новелою в системі судоустрою, а також є спеціалізованим судом, у його складі буде обрано 21 суддю, які здійснюватимуть розгляд справ з усіх спорів, що виникають у сфері інтелектуальної власності, не залежно від суб'єктного їх складу;

- з огляду на позитивні факти, які висловлено відносно створення абсолютно нового інституту судового захисту прав інтелектуальної власності можна віднести такі: забезпечення законності при розгляді спорів із порушення прав інтелектуальної власності; підвищення ефективності судочинства у сфері захисту прав інтелектуальної власності; поліпшення рівня і якості захисту прав авторів, винахідників та осіб, яким на підставах закону чи договору належать права інтелектуальної власності; забезпечення єдності правозастосовної практики; усунення відмінностей підходів до тлумачення положень чинного законодавства, які нині існують у зв'язку із наявністю різних юрисдикцій; суттєве скорочення витрат на судочинство; прискорення термінів розгляду спорів, що призведе, у кінцевому рахунку до можливості забезпечення порушених прав інтелектуальної власності та зменшення матеріальних і репутаційних втрат.

- адміністративно-правовий статус судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності полягає у поставлених до нього відповідно до Закону вимогах, зокрема щодо віку, стажу роботи та досвіду у відповідній сфері, освітні вимоги, а також надані йому права, обов'язки та гарантії щодо здійснення правосуддя у сфері розгляду спорів з питань інтелектуальної власності;

- компетенція Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначена чинним законодавством України сукупність повноважень зазначеного суду, яка дає можливість ідентифікувати суд у загальній судовій системі держави та визначити його ціль, повноваження у процесі судового захисту прав інтелектуальної власності;

- підвідомчість Вищого суду з питань інтелектуальної власності – це визначене законом коло справ, з питань інтелектуальної власності, які виникають із відповідних правовідносин у сфері інтелектуальної власності, розгляд та вирішення яких, належить до відання Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

- подальшого вдосконалення та правового забезпечення потребує врегулювання питання правового статусу новоутвореного суду, оскільки відповідно до внесених змін, його дещо ускладнено, порівняно із статусом інших суддів, хоча принцип єдності правового статусу суддів діє. Досить складним виявилось питання щодо освіти та досвіду роботи потенційних суддів, зокрема патентні повірені поки що не мають можливості зайняти посаду судді у новоутвореному суді, через те, що їх професійна діяльність не належить до переліку діяльності у сфері права. Схожа ситуація виникла із судовими експертами у даній категорії справ. Тобто головною проблемою на сьогодні є вимога щодо поєднання юридичної освіти (досвіду роботи у сфері права) та технічної освіти (спеціальних знань у галузі). Це питання потребує більш детального вивчення та внесення відповідних змін до законодавства;

- міжнародний досвід адміністративно-правового регулювання у сфері здійснення правосуддя у сфері захисту прав інтелектуальної власності, дозволяє виділити основну його специфіку – інститут спеціалізованих судів у

галузі інтелектуальної власності, в переважній більшості це патентні суди, давно відомі міжнародній практиці та успішно протягом багатьох років здійснюють захист прав інтелектуальної власності;

- створення патентних судів у різних країнах базується на поширенні світової тенденції до уніфікації національних законодавств у сфері інтелектуальної власності, що повинно супроводжуватися забезпеченням уніфікованих підходів до правозастосовної практики (у тому числі й за рахунок зближення судових систем). Зазвичай спеціалізовані суди не обмежуються виключно патентними спорами, а розглядають спори, що виникають стосовно порушень на об'єкти права інтелектуальної власності в цілому (Великобританія, Німеччина тощо). Водночас у деяких країнах (Японія, Швейцарія, Австрія) спори щодо об'єктів авторського права та суміжних прав не стають предметом патентного судочинства, залишаючи за ним виключно патентні спори. У більшості країн патентні суди будують свою діяльність на використанні норм цивільного процесу, обґрунтовуючи це приватноправовою природою прав інтелектуальної власності (Австрія, Німеччина, Великобританія, Ірландія, Швейцарія тощо). Такий підхід вважається надійною гарантією від порушення прав власників охоронних документів. Водночас у ряді з цих країн патентне судочинство здійснюється за змішаною моделлю, яка передбачає поєднання норм цивільного та адміністративного процесів (Німеччина). У Швеції діяльність спеціалізованого суду у сфері інтелектуальної власності базується на застосуванні процедур адміністративного процесу. В Японії діє квазісуд у сфері інтелектуальної власності (за аналогом апеляційних палат патентних відомств), рішення якого 200 можуть бути оскаржені до судового органу цивільної юрисдикції.

- подальшого вдосконалення у сфері забезпечення адміністративно-правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності потребують такі аспекти як: професійна підготовка високоякісного суддівського корпусу; забезпечення участі судових експертів, спеціалістів у галузі інтелектуальної власності, оскільки зазначені спори потребують не лише юридичних знань, але

і спеціальних науково-технічних; кількісний склад Вищого суду з питань інтелектуальної власності, оскільки як свідчить практика кількість справ по захисту прав інтелектуальної власності, досить суттєва як для того, щоб їх могли вирішувати 21 суддя, такий стан спричинить високе навантаження на новообраних суддів, і таким чином не буде досягнуто мети швидкого, справедливого розгляду цих спорів; наступним аспектом є врегулювання апеляційного та касаційного перегляду справ з питань інтелектуальної власності, оскільки апеляційний та касаційний розгляд на сьогодні передбачається цим же судом, його окремими палатами, що є неможливим, це порушує принцип інстанційності, що передбачений Основним законом нашої держави; більше того потребує належного процесуального забезпечення діяльності новоствореного суду з питань інтелектуальної власності, оскільки на сьогодні лише Господарсько-процесуальним Кодексом визначена компетенція зазначеного суду, але це не зовсім співпадає із процесуальними особливостями які передбачені процесуальним цивільним, адміністративним, кримінальним законодавством;

- одним із перспективних напрямків подальшого розвитку інституту захисту прав інтелектуальної власності є впровадження інституту медіації (посередництва), як ефективного досудового способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності;

- щодо подальших перспектив становлення і розвитку в Україні інституту судового захисту прав інтелектуальної власності, то варто зауважити, що багато питань на сьогодні залишилися відкритими, зокрема: правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності, правовий статус суддів зазначеного суду, питання апеляційного та касаційного перегляду справ, проблеми процесуального забезпечення діяльності зазначеного суду. Все це потребує негайного вирішення, оскільки цей суд не має достатніх правових підстав для початку своєї діяльності. Крім того, головною перспективою розвитку сучасного інституту захисту прав інтелектуальної власності, науковці

вбачають у розвитку досудового вирішення спорів, зокрема шляхом медіації, як одного з найбільш ефективного вирішення спорів до судового провадження.

- встановлено, що майбутні перспективи розвитку та становлення інституту судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні вбачає такі напрямки удосконалення зазначеного питання: вирішення проблеми процесуального забезпечення діяльності новоутвореного інституту (зокрема, деякі науковці вважають за доцільне прийняття окремого Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності», а деякі наголошують на прийнятті процесуального кодексу, спрямованого на врегулювання діяльності суду); наступним, із перспективних напрямків розвитку, вчені вбачають у досудовому вирішенні спорів з питань інтелектуальної власності, як одного з найбільш дієвих сучасних інститутів швидкого досудового врегулювання, яке в свою чергу зменшить навантаження на суддів, сприятиме часовій економії розгляду спорів та матеріальній його складовій;

- надані пропозиції щодо вдосконалення правового-регулювання адміністративно-правового статусу Генеральної прокуратури України, як суб'єкта забезпечення економічної безпеки держави: 1) чітке розмежування й усунення на законодавчому рівні дублювання, колізій, суперечностей щодо повноважень, компетенції, функцій і завдань органів прокуратури, на чолі Генеральної прокуратури України; 2) однозначне вирішення ролі і місця Генеральної прокуратури України в системі забезпечення економічної безпеки держави, її адміністративно-правового статусу; 3) закріплення організаційної структури в системі забезпечення економічної безпеки держави, що дозволить забезпечити розробку та ефективну реалізацію державної економічної політики; 4) удосконалення правових основ взаємодії і співробітництва Генеральної прокуратури України з іншими органами державної влади, імплементація норм міжнародного права в національне законодавство в сфері забезпечення економічної безпеки, зміцнення правових основ міжнародного співробітництва в усіх сферах боротьби з економічною злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. О. Недобросовісна реєстрація товарних знаків: зарубіжний досвід припинення / Г. О. Андрощук // Актуальні проблеми судового захисту прав інтелектуальної власності в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndiiv.org.ua/Files2/29.01.2016.pdf>.
2. Андрощук Г. Спеціалізовані суди з питань інтелектуальної власності як стимул економічного розвитку // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 1. – С. 53–61.
3. Бааджи Н. П. Проблемні аспекти судового захисту права інтелектуальної власності / Н. П. Бааджи // Часопис цивілістики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8165/Chasopys%2050-55.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Баженов М. І. Роздуми про доцільність створення в Україні спеціалізованих судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності / М. І. Баженов // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Вип. 6. – 2014. – с. 122-126.
5. Беззуб І. Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності: зарубіжний досвід та українські перспективи / І. Беззуб // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3181:spetsializovani-j-sud-iz-rozglyadu-sprav-u-sferi-intelektualnoj-i-vlasnosti&catid=8&Itemid=350.
6. Блажівська Н. Є. Проблематика оскарження рішень Державного департаменту інтелектуальної власності України та Антимонопольного Комітету України / Н. Є. Блажівська // Вісник Вищої ради юстиції. – № 3. – 2010. – с. 57-63.
7. Блажівська О. Які моделі перешкоди прогностично можуть виникнути при створенні Вищого суду з питань інтелектуальної власності / О. Блажівська

// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.golos.com.ua/article/281415>.

8. Боева О. С. Генеза судового захисту трудових прав на українських землях в період з IX сторіччя до другої половини XIX сторіччя / О. С. Боева // Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. – № 21. – 2016. – с. 87-91.
9. Бородовський С.О. Дослідження інституту способів захисту цивільних прав та охоронюваних законом інтересів в юрисдикційній діяльності. Часопис цивільного і кримінального судочинства. № 5 (20). 2014. С. 67-85.
10. Бошицький Л. Ю. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Л. Ю. Бошицький // Часопис Київського університету права. – № 1. – 2013. – с. 213-217.
11. В центрі уваги захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку / Європейська бізнес асоціація // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.eba.com.ua/files/Lobbying/Judicial_Protection_IPR_Ukr_04_2008.pdf.
12. Волощенко О. М. Новели права інтелектуальної власності України у розрізі процесів європейської інтеграції / О. М. Волощенко // Право та інновації. – № 2. – 2015. – с. 27-31.
13. Головкова О. М. Генезис правової охорони інтелектуальної власності / О. М. Головкова // Форум права. – № 1. – 2008. – с. 92-98.
14. Господарський процесуальний Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII (станом на 15.12.2017 р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56.
15. Григоров Д. Вищий суд з питань інтелектуальної власності в Україні: загальна концепція та проблемні аспекти / Д. Григоров // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/vyym-ftse-i-tykhare-krkhyeoyenkhtsaersl-voafsrskhk-v-tsnuarlk-iagaera-nrsrhchyetshchkyakha-tusboye/.

16. Гумега О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення / О. Гумега // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 6. – 2014. – с. 118-125.
17. Гумега О. Судовий захист прав інтелектуальної власності в Україні як один із принципів цивільного права / О. Гумега // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 2. – 2016. – с. 88-95.
18. Данилюк А. Перспективи запровадження в Україні патентної юстиції / А. Данилюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 6. – 2014. – с. 125-132.
19. Дігтяр А. О. Актуальні проблеми адміністративно-правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності / А. О. Дігтяр / Юридичний науковий електронний журнал. – № 6. – 2017. – с. 196-198.
20. Дігтяр А. О. Правовий статус судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності / А. О. Дігтяр // матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Харків, 3 листопада 2017 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника. – Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. – с. 296-298.
21. Дігтяр А.О. Актуальні проблеми адміністративно-правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2017. С. 196-198.
22. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) / Г. В. Довгань // Автореф. на здоб. наук. ст. к.ю.н., зі спец. 12.00.01. – Львів. – 2009. – с. 19.
23. Доріс Л. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник / Л. Доріс, Рей П., Жаров В., Шевелева Т. та ін.– К.: «К.І.С.», 2007.– 448 с.
24. Дорожко Г. К. Судовий експерт у сфері інтелектуальної власності / Г. К. Дорожко, Н. В. Марченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Вип. 1. – 2014. – с. 116-120.

25. Єсімов С. С. Адміністративно-правові аспекти захисту прав інтелектуальної власності в Україні / С. С. Єсімов // Адміністративне право і процес. – № 4. – 2014. – с. 123-131.
26. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. Навчальний посібник. – К.: ЗАТ «Інститут інтелектуальної власності», 2003. – 64 с.
27. Жаров В.О. Право інтелектуальної власності в системі права України. Навчальний посібник. – Київ: Інститут інтелектуальної власності і права, 2006. – 108 с.
28. Зайцева А. Проблеми визначення юрисдикції судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності на знаки для товарів і послуг / А. Зайцева // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 3. – 2015. – с. 28-35.
29. Інтелектуальна власність. Сфера послуг, Патентні повірені України. Оцінювачі України. Підприємства, установи, особистості. – Київ, 2007. – 128 с.
30. Кадетова О. Досвід Республіки Молдова в розбудові національної системи правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності та шляхи його застосування в Україні / О. Кадетова // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 6. – 2015. – с. 96-104.
31. Канарик Ю. С. Актуальні питання створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності / Ю. С. Канарик, В. О. Петлюк // Юридичний науковий електронний журнал. – № 5. – 2017. – с. 67-69.
32. Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності / Коваль І. // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2016. - № 5. – с. 39-44.
33. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст.446.
34. Козирєва В. П. Особливості розгляду господарських спорів у сфері інтелектуальної власності / В. П. Козирєва, А. П. Гаврилішин // Юридичний вісник. – № 1. – 2014. – с. 11-115.

35. Константи́й О.В. Судова форма захисту як провідний спосіб забезпечення верховенства права та законності в публічно-владних правовідносинах. Вісник Вищої ради юстиції. № 1 (9). 2012. С. 33-43.
36. Конституція України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
37. Концепція розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки: Схвалено Рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності оформлене Протоколом № 11 від 11.03.2009 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html.
38. Косенко С. Судовий порядок захисту прав на об'єкти прав інтелектуальної власності / С. Косенко // Юридичний журнал. - № 4. – 2006. – с. 48-51.
39. Лазебний В. С. Основи інтелектуальної власності: Навч. посіб. / В. С. Лазебний, Г. М. Розорінов, С. В. Толюпа // — К.: Ліра-К, 2011. — 150 с.
40. Морозова Л. П. Захист прав інтелектуальної власності в Україні та шляхи їх подолання / Л. П. Морозова, В. Ю. Слободянюк, Б. І. Олійник // Молодий вчений. – № 3. – 2017. – с. 802-806.
41. Муравйов К.В. До проблеми визначення поняття «правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань». Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Вип. 29. Ч. 2. 2014. С. 154-157.
42. Неклеса Ю. В. Процесуальні особливості розгляду судами справ про захист авторських та суміжних прав / Ю. В. Неклеса // Порівняльно-аналітичне право. – № 4. – 2015. – с. 132-135.
43. Нерсисян А. Форми захисту прав інтелектуальної власності в Україні: теоретичні аспекти / А. Нерсисян II Юридичний журнал. - 2010.-№6.-С. 39-40.
44. Неугодніков А. О. Співвідношення компетенції та юрисдикції адміністративних судів України / А. О. Неугодніков // Актуальні проблеми держави і права. – Вип. 26. – 2005. – с. 259-262.

45. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні / Н. Олефіренко // Слово Національної школи суддів України. – № 3. – 2013. – с. 152-155.
46. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності у контексті європейської інтеграції / О. П. Орлюк // Вісник Національної академії правових наук України. – № 3. – 2016. – с. 58-74.
47. Орлюк О. П. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи / О. П. Орлюк // Право України. - № 3. – 2011. – с. 4-20.
48. Паладій М. В. Альтернативне вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності в Україні / М. В. Паладій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/637.pdf>.
49. Панасюк О. До питання про співвідношення понять «повноваження» та компетенція» суду в кримінальному провадженні / О. Панасюк // Публічне право. – № 4. – 2013. – с. 282-290.
50. Пархомчук С. О. Шляхи впровадження в судову систему України органів патентної юрисдикції / С. О. Пархомчук // Часопис Київського університету права. – № 2. – 2012. – с. 228-231.
51. Петренко Н. О. Щодо використання термінів «підвідомчість», «компетенція», «юрисдикція» та «підсудність спорів» в господарському процесуальному законодавстві / Н. О. Петренко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hozpravo-odessa.com/index.php/nashi-avtory/38-petrenko-n-o/352-petrenkoarticle1>.
52. Потоцький М. Ю. Господарські правовідносини інтелектуальної власності в процесуальній правовій спільності / М. Ю. Потоцький // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 27. – 2014. – с. 30-33.
53. Притика Д. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованих колегій по захисту інтелектуальної власності // Право України. – 2002. – № 6. – с. 62–64.

54. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя»): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. - № 28, ст.532.
55. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам / Рекомендації президії Вищого господарського суду України від 27.06.2007 № 04-5/120.
56. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 5II Вісник Верховного суду України. - 2010. - №6,- С. 4 (стан поточної редакції).
57. Про стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 року № 276/2015.
58. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545.
59. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>.
60. Проблемні питання визначення підвідомчості справ про захист прав інтелектуальної власності // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://advocat-cons.info/index.php?newsid=3453#.WmR-drxl_IU.
61. Резнік М. А. Організаційні заходи підвищення ефективності захисту прав в сфері інтелектуальної власності / М. А. Резнік, Г. К. Дорожко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2010. – № 21.
62. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про оголошення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності № 98/зп-17 від 30 вересня 2017 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vkksu.gov.ua/userfiles/vkksu_rishennya_konkurs_vsiv.pdf.

63. Романадзе Л. Органи захисту прав на торговельні марки: зарубіжний досвід та Україна / Л. Романадзе // Теорія і практика інтелектуальної власності. - № 5. – 2006. – с. 61-68.
64. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: Підручник. – Вид. 2, змін. і доп. / О. П. Світличний. – К.: НУБіП України, 2016. – 355 с.
65. Семенюк О. Вищий суд з питань інтелектуальної власності захистить права власників об'єктів ІВ / О. Семенюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kise.ua/golovna/idnews.html?id=2>.
66. Стефанюк В.С. Запровадження адміністративних судів у рамках судово-правової реформи в Україні // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи. Матеріали наук.-практ. конференції 18-19 квітня 2002 р. – Харків, 2002. – с. 12-18.
67. Тарасенко Х. Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Верховна Рада України прийняла новий Закон «Про судоустрій і статус суддів» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurholding.com/news/83-stvorennya-vischogo-sudu-z-pitan-ntelektualnoyi-vlasnost-verhovna-rada-ukrayini-priynyala-noviy-zakon-ukrayini-pro-sudoustry-status-suddv.html>.
68. Татьков В. До питання про суд з інтелектуальних прав / В. Татьков // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2013. – № 1. – с. 42-47.
69. Татьков В. Підвідомчість спорів господарським і адміністративним судам при реалізації правовідносин інтелектуальної власності / В. Татьков // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 2. – 2013. – с. 24-30.
70. Тимченко П. М. Проблеми судової підвідомчості: навч. посіб. / П. М. Тимченко // Харків. – Нац.юрид. акад.. ім.. Я. Мудрого. – Х. – 2003. – с. 37.
71. Трояновська Т. М. Світовий досвід вирішення публічно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності та шляхи його імплементації в законодавство України / Т. М. Трояновська // Науковий Вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 28. – 2014. – с. 191-196.

72. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994; СОР // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989.
73. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40-44, ст.356.
74. Штефан О. О. Сучасні реалії теорії і практики судової юрисдикції при здійсненні захисту прав інтелектуальної власності в Україні / О. О. Штефан // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndiiv.org.ua/Files2/29.01.2016.pdf>.
75. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова ред-кол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 4 : Н-П. – 2002. – 720 с.: іл.